

MYNT 9-10

DECEMBER 1982

KONTAKT

SVERIGE 10:-
NORGE 12:-
DANMARK 12:-
INKL. MOMS

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

Se sid 247.

Provpräglingar i järn med årtalet 1916	sid 232
Kring en kunglig julklapp 1754	sid 237
En prästmans myntsamling	sid 240
”Svärdssordens tapperhetsmedaljer”	sid 244
Mynt och medaljer i grundstenar (7)	sid 245
Auktionsreferat	sid 253
Överlämnandet av belöningsmedaljer (1)	sid 254

Kungl Myntkabinettet

Statens museum för
mynt-, medalj- och
penninghistoria

Narvavägen 13-17, 2 tr
Stockholm
(Buss nr 42, 44 och 69
till Historiska museerna,
tunnelbana till Karlaplan)

Basutställningar: Svenska mynt
från alla tider; svenska besittningar
(tillfälligt stängd); världens mynt;
medaljkonstens historia och
svensk historia i medaljform. Till-
fälliga utställningar: Antika mynt
med andra ögon Obs! Utställning-
en speciellt tillrättalagd för synska-
dade. Från 5 nov.: Gustav II Adolf
1632-1982.

Museet:

Tisdag-söndag 11-16
Måndag stängt
Besökstid: tisd 13-16
Postadress: Box 5405,
114 84 Stockholm
Tel: 08-63 07 70

Vårprogrammet 1983

Januari

12. Lars O. Lagerqvist visar utställningen "Efter Lützen", Gustav II Adolfs minne på mynt och medaljer.
26. Bertel Tingström berättar om dataundersökningen av de svenska plåt-mynten.

Februari

9. Ulla Westermark: Bysantinska mynt funna i Sverige.
24. Programmet ej fastställt

Mars

15. Tamás Sárkány: "Medaljens frånsida".
29. Programmet ej fastställt.

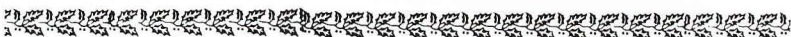
April

12. Ian Wiséhn berättar om Thailands mynt.
28. Programmet ej fastställt.

Föreningens vårauktion äger rum slutet april/början maj.

Maj

18. Programmet ej fastställt.
29. Ev besök på Tumba sedeltryckeris museum.

**GOD JUL
OCH
GOTT NYTT ÅR**
önskar

**BAHLSTRÖM
MYNTHANDEL**
Kungsgatan 28
103 94 Stockholm
Tel 08-10 10 10, 14 02 20

**GOD JUL
OCH
GOTT NYTT ÅR**
önskar

AMNEKLEVS MYNTHANDEL
Skolgatan 20
602 25 Norrköping
Tel 011-10 29 50

**GOD JUL
OCH
GOTT NYTT ÅR**
önskar

LUNDS MYNTHANDEL
Klostergatan 5
222 22 Lund
Tel 046-14 43 69

**GOD JUL
OCH
GOTT NYTT ÅR**
önskar

*Mattssons
Mynthandel*
Kungsgångsgatan 21 b
753 22 Uppsala,
tel 018-13 05 54

**GOD JUL
OCH
GOTT NYTT ÅR**
önskar

**NORRTÄLJE
MYNTHANDEL AB**
Tullportsgatan 13, Box 4
761 00 Norrtälje,
tel 0176-168 26

**GOD JUL
OCH
GOTT NYTT ÅR**
önskar

**STRANDBERGS
MYNT & FRIMÄRKS-
HANDEL AB**
Arsenalsgatan 8
103 91 Stockholm
Tel 08-20 81 20

MYNTKONTAKT

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-67 55 98
(måndag-fredag kl 10.00-13.00)

Myntkontakt:

Postgiro 42 30 50-4
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Myntkontakt utkommer den 1 i
månaderna februari-maj och
september-december
Prenumeration: helår 75:-

REDAKTION

Huvudredaktör

och ansvarig utgivare:

Lars O Lagerqvist
Söderårby gård, Vansö
152 00 STRÄNGNÄS
Telefon 0152-200 79
Kontor 08-63 07 70

Biträdande redaktörer:

Hans Franzén
Madeleine Greijer
Torbjörn Sundquist

Copyright:

Myntkontakt och respektive
författare, vilka ansvarar för
sakinnehållet i sina bidrag

ANNONSER

Bokning

Telefon 08-67 55 98

Annonspriser exkl moms:

2 sidor (mittuppslag)	2 200:-
2:a omslagssidan	1 450:-
omslagets 4:e sida	1 800:-
1/1 sida (157×220 mm)	1 200:-
2/3 sida (104×220 mm)	850:-
1/2 sida (157×108 mm)	650:-
1/3 sida (50×220 mm)	450:-
1/4 sida (76×108 mm)	350:-
1/6 sida (50×108 mm)	250:-
1/12 sida (50×52 mm)	150:-

Sista materialdag:

Den 1:a i månaden
före utgivning
Heloriginalt
manus och gärna skiss.
Sändes till
Ordfront,
Box 20538,
104 60 Stockholm

*Annonser som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik
kommer att avböjas*

ISSN 0435-8245

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Höstens program

Om ej annat anges, hålls mötena kl 18.30 i Historiska museerna, Storgatan 41, Stockholm.

December

9. Den sedvanliga julfesten. Lotteri, liten auktion. Vi bjuder på kaffe.

Vårens program se sid 230!

Årsavgiften

för år 1983 utgör 125 kr och kan sättas in på Svenska Numismatiska Föreningens postgirokonto 15 00 07-3 redan nu, vilket skulle glädja kassaförvaltaren. Nedan har vår ordförande i sin julhälsning förklarat höjningen, som med hänsyn till penningvärdets fall är ganska modest. Vi väntar oss att 1983 skall bli ett år fullt av aktiviteter och mycket av intresse väntar på tryckning i MYNTKONTAKT/SNT. *Auktionerna* kommer att bli intressanta, då en del material ur Svenssons samlingar kommer att försälas genom SNF. Någon offentlig auktion, tillgänglig för allmänheten, på mynt, medaljer, polletter osv ur denna rika kollektion kommer icke att äga rum.

Till medlemmarna i SNF

Årsmötet 1982 höjde, på styrelsens förslag, årsavgiften för 1983 från nuvarande 90 kr till 125 kr på grund av penningvärdets fall under senare år.

Avgiften höjdes senast 1979 från 60 till 90 kr. För att kunna bebehålla 1979 års köpkraft skulle avgiften behövt höjas långt tidigare än som nu beslutats, men styrelsen ville först utnyttja befintliga möjligheter att sänka kostnaderna utan att målsättningen behövde ändras i större utsträckning. En sådan operation tar tid men har nu genomförts och medför stora besparingar, som gjort att Föreningens ekonomiska ställning nu åter kan anses vara fullt tillfredsställande.

För att kunna fullgöra uppsatta mål krävs dock – trots den höjda årsavgiften – största sparsamhet. Höjningen är också klart mindre än den skulle ha varit om 1979 år avgift räknats upp enligt index.

Så till en helt annan fråga. Det ordnas varje termin ytterst intressanta och lärorika föredrag av specialister inom olika områden, men tyvärr får de inte många åhörare och nästan alltid samma personer. Varför?

Ett medlemskap i Svenska Numismatiska Föreningen borde tyda på ett starkt numismatiskt intresse. Vad vill då medlemmarna ha? Styrelsen vore tacksam för synpunkter så att programmen bättre kan anpassas till önskemålen.

Så vill jag till sist påminna om vår julfest den 9 december och önska Er alla En God Jul och Ett Gott Nytt År 1983!

Göran Bergenstråhle
Ordförande

**SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS
MEDLEMSNÅL
kan rekvireras från kansliet!
Pris: 18 kr + porto**

Provpräglingarna i järn med årtalet 1916

Av TORBJÖRN LIND

Under första världskrigets slutskede 1917–1919 kom kopparmynten 5, 2 och 1 öre att ersättas med järnmynt på grund av att Sverige under denna period kom att lida brist på koppar, bland annat orsakat av importsvårigheter, se bilaga 1.

Under år 1916 ägde provprägling rum för tillverkning av svenska järnmynt i ovan nämnda valörer, bakgrund se bilaga 2. Några uppgifter om denna prägling finns såvitt författaren vet ej nedtecknade eller är kända.

Under tiden från 1916 fram till dags dato har några enstaka objekt från denna provprägling kommit fram och försålts dels på auktioner, dels genom några mynthandlare.

1916 års järnmynt var ej avsedda att utgöra betalningsmedel utan kom att överlämnas som prov eller gåva till några utvalda personer och institutioner. Några av dessa mynt har av okunnighet och misstag kommit ut i handeln, där de sedermera tillvaratagits.

Förfalskningar

Vid några tillfällen har förfalskningar av dessa myntvalörer förekommit. 1946 års järnmynt har då legat till grund för förfalskningarna. De falska exemplaren har dock varit relativt lätta att avslöja. 5-öringen 1916 i järn är svårast att eftergöra, eftersom siffran 6 i året är kort, medan 2-öringen och 1-öringen har lång sexa.

Hittills kända exemplar

De exemplar ur provmyntserien, vilka framkommit under åren, återfinns i dag dels i offentliga samlingar, dels i privat ägo.

Nedan kommenteras de objekt vilka är kända av undertecknad fram till dags dato:

1. *Kungl Myntkabinettet* i Stockholm innehar en serie omfattande 5, 2 och 1 öre.

2. I *Bondeska myntsamlingen* som finns på *Eriksberg* ingår en serie om 5, 2 och 1 öre.

År 1916 föredrog dåvarande finansministern Axel Vennersten i konselj ärendet om godkännande av

en förordning om järnmynt som ersättning för kopparmynt i valörerna 5, 2 och 1 öre, vilket också beviljades.

Konung Gustav V, som ledde konseljen, steg efteråt fram och lade beslag på de förevisade järnmynten med orden: "dom tar jag".

Vid en senare tidpunkt, då kungen träffade Friherre Carl Bonde på Eriksberg, som hörde till hovet, lär han ha sagt: "Hördu Carl, jag har hört sägas att Du samlar på mynt", varpå kungen stack ned de tre provmynten i dennes ficka.

3. *Sven Svenssons samlingar*. Följande anteckning finns att läsa i Sven Svenssons material:

"Från TG Appelgren (Sthlm) 5/4-1921, 5, 2 och 1 öre i järn 1916 och 1 öre 1879, 650 kr." Priset för järnmynten utgjorde sannolikt 600 kr. Dessa mynt finns i dag i Sven Svenssons material på Kungl Myntkabinettet i Stockholm som deposition från Svenska Numismatiska föreningen.

Fig 1. 5, 2 och 1 öre 1916, provmynt i järn. Sven Svenssons samling. Foto N Lagergren, ATA.

4. Advokat *Lars Rabenius* ägde två femöringar i järn från 1916, se bilaga 3.

Dessa två exemplar gick på Svenska Numismatiska föreningens auktion den 6 december 1972. De två femöringarna var ytbehandlade på olika sätt; det ena objektet var något angripet av rost. Mynten kunde kvalitetsättas till (0) och 01 och klubba-

Fig 2. 2 öre 1946 (järn). Siffran 4 har nedslipats i försök att efterlikna en 1:a i "1916". Privat ägo. Foto J. Tamsalu, KMK. Skala 2:1.

des för 4 200:– resp 3 410:– kronor. De skildes åt vid auktionen och är idag i privat ägo, den ena hos en samlare i norra delen av landet, vilken även innehar en tvåöring av järn från 1916; den andra kom att stanna hos en samlare i stockholmsregionen.

5. *Berglunds provmyntset*. En god vän till mig, L.B., har vid ett flertal tillfällen berättat för mig att hans farfar, brukspatron Frans Berglund eller en nära vän till denne hade låtit beställa bl a ett myntset av järn från 1916. Detta set kom att stanna i släktens ägo från 1916 fram till 1968–70, då det sist sågs av min vän hos hans far. Mynten låg i ett speciellt fodral av rött sämskskinnsliknande material, där varje valör hade sitt fack.

Vid en framställan från förf våren 1981 om att få granska järnmynten fick jag till svar att detta inte var möjligt, eftersom setet inte kunde återfinnas. Något svar om var mynten finns har ej gått att få, eftersom den person som kände svaret ej längre är i livet. Det kan tänkas, att nämnda myntset försålts till Harry Glück någon gång 1969–1970, då densamme enligt uppgift lär ha haft en provserie inne för försäljning.

6. *Svenska mynthandlare*. Under årens lopp har några av våra välkända myntaffärer haft ett eller flera exemplar av provmynten inne till försäljning.

2-öringen är den valör som företrädesvis har varit representerad.

Nedan uppges de objekt som förekommit i handeln i de fall där uppgift gått att få.

A. Hirsch Mynthandel, Stockholm (ägare till 1971 H Glück): 2 öre 1916 järn kv 1 + /01 + äkthetsintyg, 800:–, Kat 22, 1960.

1 öre 1916 järn, kat 24, 1960, med texten:

”SÄLLSYNTHET

För kunds räkning offereras härmed ett praktex i kv Stgl. 0 av:

1 öre 1916 Järn – Provmynt Kr 1 000:– + oms.

Detta mynt har aldrig tidigare utbjutits till salu. Förutom här föreliggande ex finns endast två ex, båda i Off. samling.”

2 öre 1916 järn kv 0, 1 150:–, kat 38, 1964.

5 öre 1916 järn kv 01 ca 5 000:–, december 1972.

Detta objekt var beställt och utbjöds därför icke. Myntet inropades

av Hirsch mynthandel på SNFs auktion 6 december 1972 och kom från L Rabenius.

2 öre järn 1916 kv (1+), svagt gniden, 2 400:– januari 1973.

5, 2 och 1 öre 1916 järn i ett etui omkr 1970 (Berglundska setet?)

H Glück inköpte (1963?) en av de 2-öringar som B Ahlström hade till försäljning.

B. B Ahlström Mynthandel, Stockholm

2 öre 1916 järn Kv 0 1 250:– lagerlista 11, mars 1963.

2 öre 1916 järn ej lagerlista

1 öre 1916 järn ej lagerlista

2 öre 1916 järn kv (1+), 3 600:–, auktion 23, 5/4 1981.

2 öre 1916 järn, lagd på ett spårwagnsspår och överkörd (!). Objektet finns i butiken (januari 1982).

C. T G Appelgren mynthandel

5, 2 och 1 öre 1916 järn ca kv 01/0, 600:– 1921 (Sven Svensson, se ovan).

D. J Pedersens mynthandel, Borås

2 öre 1916 järn kv 01–01/0 Försåld på auktion omkr 1965, ca 650:–.

7. I privat ägo.

Några exemplar av provmyntserien finns i dag i privat ägo.

Av förställiga skäl kan personer-na icke namnges utan tillstånd; några är ej heller kända till namnet av mig.

5,2 och 1 öre 1916 järn innehas av en samlare bosatt i norra Sverige. Settet inköpt hos Hirsch omkring 1971. Kvalitet gissningsvis 01/0-0.

5 och 2 öre 1916 järn ägs av en myntsamlare, även han bosatt i norra delen av landet. 5-öringen kv 01 inköpt i december 1972 hos Hirsch Mynthandel. 2-öringen sannolikt inköpt hos Hirsch på 60-talet. Kv gissningsvis 01/0.

5 öre 1916 järn kv (0) finns hos en myntsamlare bosatt i Stockholms närhet (SNFs auktion december 1972)

2 öre 1916 järn kv 01/0 ägs av en samlare bosatt i Malmö. Myntet inköpt hos Hirsch eller Ahlström (70-talets början?).

2 öre 1916 järn kv 01/0-0 ägs av en välkänd person bosatt i en av Stockholms förorter. Objektet köpt hos Hirsch (H Glück) på 60-talet.

2 öre 1916 järn innehas av en person (okänd), som uppvisat myntet bl a hos Ahlströms mynthandel omkring 1973, kvalitet gissningsvis 01/0.

2 öre 1916 järn kv (1+) finns hos en samlare; inköpt på Ahlströms auk-

tion 23.

2 öre 1916 järn kv (1+) (Hirsch januari 1973) samt 1 öre 1916 järn (Hirsch 1960) och 1 öre 1916 järn (Ahlström 1964?) har försålts och måste finnas i privat ägo (innehavarna okända)

1 öre 1916 järn kv 1+ /01 lär ha funnits i Uppsala hos en person som ej längre är i livet (ej bekräftat).

8. Övrigt.

a. Utdrag ur Th Högborgs mynthandels i Göteborg katalog 1952 nr 5:

”I den allmänna marknaden finns inga järnmynt med årtalet 1916. De som ibland dyka upp härröra sig från myntförfälskningar. Av de nämnda provmynten i järn från år 1916 finns helt säkert inte mer än tre till fyra serier 5, 2 och 1 ören.

Av en händelse hamnade en tvåöring provmynt i järn för omkring 3 år sedan (1949) på Svenska Numismatiska Föreningens auktion i Stockholm, där myntet inropades för det hisnande priset av 325:–.”

b. I kvällstidningen Expressen ca eller kort före 1970 gjordes ett reportage med direktör Harry Glück, då ägare av Hirsch Mynthandel (han avled som bekant hösten 1971). Denne intervjuades om sällsynta och värdefulla mynt. Härvid omtalas bl a provmynten i järn från 1916 och speciellt 2-öringen, av vilken Glück då innehade ett exemplar. Detta var vid tidpunkten ej till salu.

c. Enligt under tiden för den nordiska myntunionen utarbetad praxis brukade provmynt utbytas mellan länderna (dvs. Danmark, Norge och Sverige). Om så skedde denna gång – vilket har påståtts – har icke kunnat beläggas med brevkopior i Myntverkets arkiv i Riksarkivet i Stockholm. Enligt vänlig upplysning från myntkabinetten i Köpenhamn, Helsingfors och Oslo har dessa museer inga exemplar av provmynten. Huruvida några sådana finns kvar hos resp länders myntverk, finansdepartement eller riksbank har inte säkert kunnat fastställas, men det verkar inte troligt. Riksbanksfullmäktige (protokoll 7.11.1916) var i kontakt med Danmark och Norge; provmynt nämndes ej.

Sammanfattning

Flera av de järnmynt som i dag är kända är svagt angripna av rost. Det

Fig 3. Axel Vennersten, finansminister år 1916. Kungl Biblioteket.

Fig 4. Karl-August Wallroth, myntdirektör 1908–1927. Kungl Biblioteket.

är beklagligt att konstatera detta faktum och att de personer som förvarat mynten ej tänkt på att skydda dem mot fukt, t ex med vapenfett.

Hur många exemplar som präglades är okänt, men troligt är att ett antal överexemplar slogs, sannolikt ett tjugotal per valör. Enligt K Mynt och Justeringsverkets årsredovisning från år 1916 anges provpenningar till ett värde av kronor 5:55. Någon specificering ges ej. Faktum kvarstår att några exemplar delades ut till utvalda personer, några gick sannolikt den officiella vägen till våra grannländers finansdepartement, några slutligen beställdes av personer som hade nära kontakt med finansdepartementet eller myntverket. Frågan om hur många exemplar som idag finns bevarade kan inte exakt besvaras. Det är emellertid högst sannolikt att några objekt utöver de av mig kända och ovan redovisade existerar och finns i privat ägo. Det är också troligt att några av de provmynt som av misstag kommit ut och cirkulerat i handeln har

förkommit, icke minst då järnmynten från 1917–1919 drogs in och skrotades.

En summering av ovan omtalade befintliga exemplar ger följande bild.

	5 öre	2 öre	1 öre
Antal kända exemplar	6	10	6
Troligen existerande	2	3	3
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	8	13	9

Antal okända kvarvarande exemplar torde gissningsvis röra sig om 30–50 procent av de i dag kända. Detta skulle innebära för 5 öringen 3–5 ex, för 2 öringen 4–7 ex och för 1 öringen slutligen 3–5 ex.

Om antagandet är riktigt, vilket jag är benägen att tro, skulle präglingen av 1916 års provmynt i järn utgöra

	5 öre	2 öre	1 öre
Antal präglade minst	11	17	12

Prägling av järnmynt med årtal 1916 intar en särställning bland de provmynt som ganska flitigt förekom åren 1916–1920, dels därför att dessa mynt alltid pga sin karaktär varit speciellt intressanta för samlare, dels därför att prägling av dessa järnmynt kom att ligga till grund för en kommande *reguljär* prägling av skiljemynt i järn under åren 1917–1919 och sedermera under åren 1942–1950.

Bilaga 1

Till Herr statsrådet m m Axel Vennersten.

Sedan fullmäktige under hand anmodats att avgiva yttrande i frågan om prägling av skiljemynt i järn, få fullmäktige härmed anföra följande.

Oaktat forcerat arbete har myntverket under den senaste tiden endast delvis förmått fylla behovet av bronsskiljemynt. Tillverkningen av skiljemynt av järn lär visserligen vad själva präglingen beträffar, icke kunna medföra någon tidsbesparing. Men då den för myntets

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Nybrogatan 36 • Box 5132, 102 43 Stockholm

Telefon 08-62 62 61

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

ORDNAR

Numismatisk litteratur

Medlem av Sveriges Mynthandlares Förening

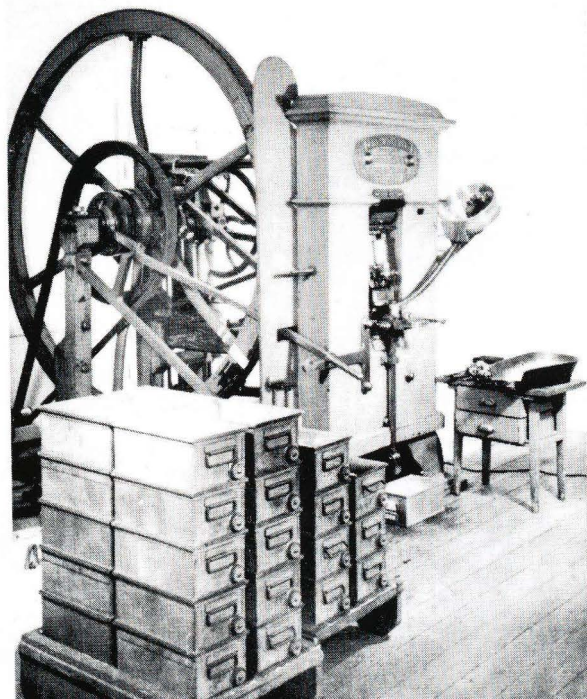

Fig 5. Myntpräglingsmaskin vid Kungl Mynt- och Justeringsverket, använd i lokalerna vid Hantverkargatan i Stockholm från 1857 till ca 1970. Efter jubileumsskriften *Kungliga Myntet 1850-1950*, Stockholm 1950.

framställande avsedda metallen säkerligen kan av det järnverk, med vilket leveransavtal kan komma att träffas, levereras i för ändamålet utvalsat skick, bortfaller för myntverket det vid framställning av bronsmynt nu erforderliga arbetet med smältning och utvalsning av myntmetallen. Till följd härav böra järnmynt kunna tillverkas på något kortare tid än bronsmynt.

Härtill kommer, att de för bronsmyntens framställning erforderliga metaller under den senaste tiden kunnat anskaffas endast med växande svårighet och till stigande pris. Detta ställer sig nu så högt, att tillverkningen av bronsmynt, enligt vad myntdirektören meddelat, för närvarande lämnar förlust.

Vidare har man ansett anledning finnas att misstänka, att bronsmynten till följd av deras för närvarande höga metallvärde äro föremål dels för nedsmältning, dels för utsmuggling ur riket. Skulle priset på de i bronsmynten ingående metallerna ytterligare stiga, kommer givetvis frestelsen att nedsmälta eller utsmuggla bronsmynt att ökas.

På grund av dessa omständigheter anse sig fullmäktige böra förorda, att sådana förberedande åtgärder vidtagas, att tillverkning av skiljemynt av järn må kunna utan dröjsmål igångsättas, därest det skulle visa sig oundgängligen nödvändigt att, såsom en tillfällig nödfallsut-

väg, skrida till användning av dylika skiljemynt.

Fullmäktige anse sig böra tillägga, att riksbanken rörande denna angelägenhet korresponderat med Norges bank och danska nationalbanken, och har man inom båda dessa banker ställt sig tillmötesgående gentemot tanken att prägla skiljemynt i järn.

Stockholm 7 november 1916

K A Wallroth

Bilaga 2

Förslag

till

tilläggsartikel till myntkonventionen den 27 maj 1873 och tilläggskonventionen den 16 oktober 1875.

1:o

Det skall vara varje riksfinansförvaltning tillåtet att för sin räkning låta prägla skiljemynt av järn, vilka skola vara lagligt betalningsmedel efter det värde, vara de lyda, i alla tre rikena, utan hänsyn till i vilket av rikena de äro präglade, intill ett belopp av 1 krona, så snart de blott ej blivit vanställda eller på olagligt sätt skadade.

2:o

Av järnmynt kunna utmyntas nedanstående stycken, vilka skola hava den storlek och vikt, som framgår av vidfogade bestämmelser:

Av ett kilogram präglas	Diameter
Stycken	millimeter
a) Ett stycke, som representerar värdet av 5 öre	27
144	
b) Ett stycke, som representerar värdet av 2 öre	21
288	
c) Ett stycke, som representerar värdet av 1 öre	16
576	

3:o

Skiljemyntstecken av järn upphöra att vara lagligt betalningsmedel till statskassorna först när de äro så nötta, att det ej med säkerhet kan skönjas, för vilket rikets räkning de äro präglade, men till alla

andra, så snart prägel­n genom nötning blivit otydlig.

4:o

I övrigt gälle i avseende å skiljemyt av järn i tillämpliga delar de uti myntkonventionen den 27 maj 1873 intagna bestämmelser.

Stockholm den 1 december 1916
K A Wallroth

Bilaga 3

Utdrag ur artikel av F Olog i Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad nr 8, oktober 1972:

TVÅ PROVMYNT FRÅN 1916

Föreliggande två femöringar från 1916 års provpräglingar av järnmynt tycks ej förut blivit beskrivna, trots att de varit kända av flera personer. De har ägts av advokaten Lars Rabenius, som erhö­ll dem som gåva av finansministern Axel Vennersten år 1916. Ägaren har vid ett par tillfällen gjort anteckningar om myn­ten och dessutom finns det andra handlingar som belyser deras historia. Detta dokumentära material redovisas i följande sju punkter.

1. Anteckning av Lars Rabenius år 1942: "Dessa båda järnmynt fick jag av tf expeditionschef i finansdepartementet 1916. De torde numera vara dyrbara och äro nog unika utom de två serier, som omnämnas i in­nelliggande tidningsartikel. Jag har d 11/4 1942 visat dem för kamrer Löwenhielm i Myntet och hänvi-

sar ang mitt besök hos honom till in­nelliggande anteckning.

LR"

2. Anteckning av Lars Rabenius år 1942: "d 11/4 1942 har jag för dessa mynt besökt kamrer Löwenhielm i Myntverket och konstaterat, att där ej finns några järnmynt av 1916 års provpräglung. Om artikeln i Sv Dagbladet de 29/3 42 är riktig – och Löwenhielm anser det – skulle alltså mina två femöringar nu vara de enda som finnas utom de i artikeln om­nämda två serierna. Påskriften å kuverten till mynten äro enl L gjorda av dåvarande 1:ste myntingenjören Th Norelius L.R."

3. Utdrag ur osignerad artikel i Svenska Dagbladet den 29 mars 1942:
"---"

De första järnfemöringarna under denna kristid utsläpptes på lördagen i allmänna rörelsen. De komma småningom att följas även av tvåöringar och ettöringar av samma metall.

Under första kristiden utsläpptes de första järnmynten 1916. De voro endast sex till antalet, fördelade på två serier om vardera en fem-, en två- och en ettöring. Den första serien fick konungen, som gav den till den store myntsamlaren greve (skall vara: friherre) Bonde på Eriksberg. Den andra serien gick till myntdirektören Wallroth. Två av mynten kommo efter hans död ut i marknaden, där de betingade ett pris av flera hundra kronor. Till slut återförenades de med det tredje myntet, och hela serien finns nu på statens historiska museum skall vara i Kungl Myntkabinettet."

7. Intyg utfärdat av Ernst Löwenhielm år 1950: "Härmed intygas, att

provpräglung för tillverkning av svenska järnmynt ägde rum år 1916. Två serier, vardera omfattande ett femöres-, ett tvåöres- och ett ettöresmynt, präglades, av vilka den ena serien överlämnades till H.M. Konungen och den andra behölls av dåvarande myntdirektören K.A. Wallroth. Av dessa båda serier finnes fn den ena i Kungl Myntkabinettet och den andra hos en känd myntsamlare.

Utöver ovan omnämnda båda serier präglades 2 st 5-ören, vilka ytbehandlades på olika sätt, och därefter överlämnades till Kungl Finansdepartementet. Ägaren av dessa båda mynt, advokaten Lars Rabenius, har uppvisat densamma i myntverket, och får jag på begäran intyga, att det säkerligen icke finnes några ytterligare 5-ören av järn, präglade i Sverige och med årtalet 1916.
Stockholm den 27 maj 1950
Ernst Löwenhielm
Kamrerare hos Kungl Mynt- och justeringsverket"

Adressändring!

Använd postens adressändringsblankett, som du sänder till:

MYNTKONTAKT
Prenumerationsavdelningen
Essingestråket 27
112 66 Stockholm

Observera

Stockholmsbesökare, som tillhör någon till Svenska Numismatiska Föreningen eller Nordisk Numismatisk Union ansluten förening, är alltid välkommen till Svenska Numismatiska Föreningens möten. Programdetaljer finns inspelade på föreningens automatiska telefonsvarare. (08/67 55 98)

**GOD JUL
OCH
GOTT NYTT ÅR**
önskar

MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96
Fack, S-104 32 Stockholm 19
T-Rådmansgatan
(uppgång Handelshögskolan)
Telefon 08-34 34 23

Fig 6. Två femöringar i järn från 1916, vilka tillhört advokat L Rabenius (1916–1972). Privat ägo. Foto N Lagergren, ATA.

Kring en kunglig julklapp 1754

Av TORGNÝ LINDGREN

I. Några anteckningar om Hedlingers regentlängd

Vid kammarkollegiets sammanträde den 17 december 1754 infann sig överintendenten greve Carl Johan Cronstedt och meddelade från kungen, att kollegiet skulle låta "vid kongl. myntet slå medailler af silfver, som äfven böra förgyllas, af den där varande konunga sviten; och som, sedan den förra sviten blifvit för detta färdig, 10 stycken medaille stämplars öfver de der på följande konungar blifvit förfärdigade, så skola deraf äfven på samma sätt slås medailler". Alla medaljerna skulle enligt kungens befallning vara färdiga att avlämnas "till instundande juhl aften".

Kammarkollegiet skickade efter myntmästaren Hans Malmberg och frågade honom, hur många "medaille stämplars af konunga sviten", som var färdiga. Malmberg svarade, att det tidigare hade varit 28 stycken, "men att 10 stycken öfver de följande konungarne nu nyligen deraf blifvit färdige". Malmberg fick nu order att ombesörja, att de av kungen önskade medaljerna blev slagna och förgyllda, och det så skyndsamt, att de kunde avlämnas tidigt på julaftonen.

Malmberg fullgjorde punktligt detta uppdrag. Jämt en vecka senare, på själva julaftonen, kom Cronstedt åter igen upp i kammarkollegiet och visade då de medaljer, som på hans anmälan hade blifvit slagna på kongl. myntet "och komma att användas till juhlklapp för hans kongl. höghet cron prinsen". Cronstedt gick därefter med medaljerna "att dem till deras kongl. maj:t:er aflämnas".

Kronprins Gustav, sedermera kung Gustav III, var vid denna tidpunkt ännu inte nio år; det fyllde han först en månad senare. De 38 medaljer, som han fick i julklapp av sina kungliga föräldrar, var den svit av små medaljer, som vi numera brukar kalla för *Hedlingers regentlängd*, så långt stamparna till medaljerna i serien var färdiga vid denna tid. Om denna medaljsvit se Bror Emil Hildebrand, *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar* etc, II, Sthlm 1875, s 543 ff.

1

2

3

4

1-3. Medaljer ur Hedlingers regentlängd. Foto Nils Lagergren, ATA. Kungl. Myntkabinetet.

När Johann Carl Hedlinger 1745 lämnade Sverige, hembjöd han – som Karl Warburg har anfört i sin monografi över konstnären, *Hed-*

linger. Ett bidrag till frihetstidens konsthistoria, Gbg 1890, s 83 – åt kongl maj:t och kronan de 28 par till sviten hörande medaljstamplar, som

han dittills hadde hunnit gravera. Det kan tilläggas, att Hedlinger för stamparna begärde 200 daler silvermynt parat eller sammanlagt 5 600 daler silvermynt. Kungl maj:t gav kammarkollegiet i uppdrag att pruta med konstnären. Hedlinger vägrade emellertid att gå med på någon prisnedsättning, men på kammarkollegiets föreställning tillät han, att beloppet betalades i tre rater, nämligen 1 000 daler silvermynt 1745, 2 300 daler silvermynt 1746 och 2 300 daler silvermynt 1747.

De 28 par stampar, som Hedlinger sålunda avyttrade, var stamparna till den så kallade titel- och förklaringsmedaljen, *Siglae explicatae*, vidare till medaljen nr 1, över Björn på Håga, och till medaljerna nr 30 till och med nr 54, det vill säga medaljerna över regenterna från och med Magnus Eriksson till och med Fredrik I, samt slutligen dedikationsmedaljen, *Augustissimo regi*. Som Warburg har anfört, a.a., s 81, arbetade Hedlinger, då han skapade denna medaljsvit, på det sättet att han började med sin egen tid och gick bakåt i tiden.

De ytterligare 10 par medaljstampar, som i kammarkollegiets här ovan citerade protokoll den 17 december 1754 omtalas såsom senare förfärdigade, var graverade av Daniel Fehrman. Även Fehrman arbetade bakåt i tiden. Hedlinger hade slutat med Magnus Eriksson; Fehrman började med dennes företrädare Birger Magnusson och fortsatte sedan bakåt; det framgår av ordningsföljden av de medaljstampar, som han den 14 juli 1747 erbjöd sig att under året leverera till kammarkollegiet: "1:o Birgerus, 2:o Magnus Ladulås, 3. Birgerus Jarl de Biälbo, 4. Waldemarus, 5. Ericus Lespe med deras reversser". Vid kammarkollegiets sammanträde den 18 maj 1750 visade Fehrman upp "tjio par stämplrar til medailler öfver några af the framfarne christna konungar i Sverige". – Egendommeligt nog heter det i kammarkollegiets här ovan citerade protokoll den 17 december 1754, att "sedan den förra sviten blifvit för detta färdig" – vilken svit sålunda inkluderade en medalj över den 1751 avlidna Fredrik I – "10 stycken medaille stämplrar öfver de der på följande konungar blifvit förfärdigade".

Som exempel på de av Hedlinger graverade medaljerna avbildar vi här Titel- och förklaringsmedaljen

(ill. 1), medaljen över Gustav Vasa (ill. 2) och dedikationsmedaljen (ill. 3). Av Daniel Fehrmans bidrag till regentlängden avbildar vi medaljen över Birger jarl (ill. 4).

Det kan i detta sammanhang påpekas, att vid kammarkollegiets sammanträde den 20 september 1769 anmälde den framstående numismatikern kanslirådet Carl Reinhold Berch, att frånsidorna till medaljerna över Ulrika Eleonora den yngre och över Fredrik I måste göras om; när Hedlinger graverade dessa frånsidor, levde båda, men de hade sedermera avlidit, vilket borde sättas ut på frånsidorna "till efterverldens desto vissare kundskap". Berch visade också förslag till nya frånsidesinskriftnar. De godkändes av kammarkollegiet, som gav vederbörande på kungl myntet order att ombesörja nya frånsidesstampar.

Den internasjonale numismatiske kommisjon

Den internasjonale numismatiske kommisjons byrå holdt sitt årlige møte 11–12.mai i Budapest. Der møtte presidenten Robert Carson, England, visepresidentene Peter Berghaus, Vest-Tyskland, og István Gedai, Ungarn, sekretæren Kolbjørn Skaare, Norge, kassereren Herbert A. Cahn, Sveits og styremedlemmene Michael Bates, USA, Ernesto Bernareggi, Italia og Octavian Iliescu, Romania.

Referater fra foregående års møte i Stockholm ble godkjent, likeså regnskap for 1981 og budsjett for 1982, framlagt av kassereren. Presidenten ga i sin rapport en oversikt over byråets virksomhet i det forgangne år. Han hilste velkommen syv

nye medlemmer, særlig de fra Tyrkia, India og Mosambique, representanter for nye områder på kommisjonens verdenskart.

Det var kommet rapport fra Tony Hackens (Belgia) om fremdriften av arbeidet med publiseringen av forhandlingene på den IX Internasjonale myntforskerkongress i Bern 1979. Teksten som gikk opp i 1 100 sider, var nå i korrektur, mens man ennå ventet korrektur på illustrasjonene, 122 sider. Det var likevel fremdeles håp om at verket ville bli publisert, sannsynligvis i to deler, før utgangen av 1982.

På vegne av organisasjonskomiteen for den X Internasjonale myntforskerkongress som blir holdt i London i september 1986, kunne presidenten melde at planleggingen gikk sin gang, særlig arbeidet med tilretteleggingen av oversikten over numismatisk forskning for årene 1978–1985. Redaktørene for hovedavsnittene er nå utpekt: Dr. M. J. Price (antikkens numismatikk), Dr. D. M. Metcalf (middelalder og nyere tid), og Dr. D. W. MacDowall (orientalske mynter). Redaktørens første oppgave var å få et team av bidragsytere til de forskjellige seksjoner. Det var enighet om at man også skulle ha en egen seksjon for medaljer.

Redaktøren av kommisjonens Newsletter, Herbert Cahn, var rimelig tilfreds med den nye publikasjonen, men understreket nok engang at resultatet var avhengig av aktiv medvirkning fra medlemmene, som han anmodet om å komme med nyheter og informasjon. De halvårlege numrene kommer i mars og september, med deadline henholdsvis februar og august.

Kommisjonens årlige publikasjon, *Compte rendu* 28 (1981) ble fremlagt og godkjent. I tillegg til medlemsfortegnelser og rapporter om byråets aktivitet inneholdt den en historikk for myntkabinetet i Budapest, og artikler om numismatisk metodikk. Eksemplarer av *Compte rendu* kan fåes gratis ved henvendelse til sekretæren, Kolbjørn Skaare, Universitetets Myntkabinett, Frederiks gate 2, Oslo 1.

Det var rapport fra Paul Naster (Belgia) om kommisjonens prosjekt *Sylloge Nummorum Graecorum*. Tre nye bind var publisert, og ytterligere tre var i trykken. Arbeidet på seks andre bind var i god fremdrift, og i flere land var det planer om å ta

fatt. Om et annet prosjekt under kommisjonen, *Coin Hoards*, kunne utgiveren Martin Price (England) rapportere at Vol. VI var publisert i 1981, og at Vol. VII var ved å gå i trykken. Byrådet hilste med glede forslaget om at det skulle lages et indeks – eller flere – for de første ti år av publikasjonen. På grunn av trykningsomkostningene tenkte man ikke å publisere indeksene, men at de skulle være tilgjengelige ved henvendelse til utgiveren.

Byrådet gikk igjennom programmet for fremtidige numismatiske symposier og konferanser. Flere detaljer var i vente om en konferanse om gresk utmyntning i keisertiden (Greek Imperial Coinage), arrangert av Israel Numismatic Society i januar 1983. Centro Internazionale di Studi Numismatici arrangerer et møte i Napoli mai 1983. I Milano holdes en konferanse om "mynten i Milano" 9–13 mai 1983. I anledning 125 års-jubileet til American Numismatic Society holdes en konferanse i New York 9–11 september 1983 over emnet "Numismatics and History: Methodological Approaches". Byrådet besluttet å arbeide for å få en numismatisk seksjon ved den Internasjonale kongress for klassisk arkeologi i Athen september 1983, og likeledes ved den neste internasjonale historikerkongress i Stuttgart 29 august–1 september 1985.

Presidenten formidlet et forslag om å arbeide for en universelt akseptert metode for registrering av romerske mynter. Det ble foreslått å prøve å holde et møte av eksperter, muligens våren 1983.

Det ble foreslått at byråmøtet 1983 skulle holdes i England, for å gi dets medlemmer anledning til å diskutere arrangementet av den internasjonale kongress 1986 med medlemmene av organisasjonskomiteen der.

Til årets møte hadde de ungarske verter sørget for et godt arrangement. Byrådets medlemmer var invitert till åpningen av utstillingen "Den ungarske gullutmyntning", og til en mottagelse hos generaldirektøren for Magyar Nemzeti Múzeum, Dr. Ferenc Fülep. Byrådet ble videre mottatt av generaldirektøren av Magyar Nemzeti Bank, Dr. György Tallos, og ble vist bankens numismatiske samling. Byråmedlemmene ble også mottatt av Budapests ordfører, Zoltan Szepvolgyi.

Kolbjørn Skaare

Skolpojknas minnespenning

Julaften 1784 avled domprosten i Göteborg Olof Ekeboom. Med anledning härav lät den studerande ungdomen vid gymnasiet prägla en medalj med Ekeboms bild, och detta får betraktas som ett sällsynt utslag av den gustavianska tidens ceremoniella skick och praktiserade personkult.

Denna minnespenning som skapats av den ganska framstående gravören Carl Enhörning, är bara 24 millimeter i diameter, men icke desto mindre brast stampen när man börjat präglandet, varför en ny och litet förändrad åtsidesstamp fick iordningställas. Nu kunde präglingen fortsättas, tydligen mest i tenn. Att Ekebomsmedaljen tillverkats i Göteborg kan man påstå om man vet att gravören just åren 1784 och 1785 uppehöll sig där. Medaljen hade nog inte tillkommit om inte så varit fallet. Enhörning var en freelance i yrket, men senare bekläddes han i Stockholm med officiella uppdrag.

Det är klart att denna lilla minnespenning, avsedd för en trängre krets och tillverkad med primitiv attiralj, i våra dagar är en stor sällsynthet. Myntkabinetet i Göteborg äger den

både i silver och i tenn. Existerande silverexemplar kan inte vara många.

Men en minnespeng i ordets egentliga mening är det här fråga om. Den visar genom sitt porträtt hur domprosten sett ut, och eftersom det inte tycks finnas något oljemålat porträtt av honom, är medaljbilden unik. Porträtt kan man nämligen knappast kalla en bevarad svart siluett av Ekeboom i krigsrådet James Maules på göteborgsprofiler så rika siluettbok.

Vad vet man då om domprosten Ekeboom? Jo, han var född i Uddevalla 1710, växte upp i Skepplanda, intogs på gymnasiet 1730 och besökte akademier i Uppsala, Lund och Rostock. Blev domprost i Göteborg 1761, teologie doktor i Greifswald året därpå, stod på förslag till pastor primarius 1770 och till biskop i Göteborg 1780. Redan 1746 hade han blivit bataljonspredikant på Älvsborgs fästning och 1749 till 1757 var han utgivare av den äldsta svenska landsortstidningen, Göteborgs Veckolista. Han var, sägs det, en stridbar man hos vilken 1600-talets bombastiska uttryckssätt ännu levde kvar.

H Wideen

Den lilla Ekeboms-medaljen är inte mycket större än en 50-öring men tjockare. På fransidan står det (i översättning från latin): Doktor av den heliga teologiska vetenskapen och domprost – ARCHIPRAEPOSITUS – i Göteborg.

EN PRÄSTMANS MYNTSAMLING

Av Bjarne Ahlström och Lars O Lagerqvist

Anders Sandberg hette en ung smålänning, som 1816 efter svåra ekonomiska uppoffringar avlade studentexamen i Lund. Han var född 1797 i Torsås socken nära Kalmar som son till arbetsdrängen Anders Andersson och Ingrid Andersdotter. Familjen flyttade i början av 1800-talet till Sandby socken på Öland, efter vilken sonen tog sitt namn. Fadern blev snart lam och de bodde i en inhysesstuga. Det var i äldre tider inte så sällsynt som vi föreställer oss att begåvade barn till fattiga lantbrukare bereddes möjlighet att studera. Så skedde med den unge Anders och i Ny Illustrerad Tidning 26 oktober 1876 läser vi, att föräldrarna – som hade tre barn – underkastade sig de umbäranden, som krävdes för att låta äldsta sonen studera till präst.

Efter studentexamen (som vid denna tid avlades vid universitetet) fortsatte Sandberg sina studier och prästvigdes 1820 i Kalmar domkyrka. Därefter försörjde han sig genom sk konditionering (predikovikariat m m) och disputerade för magistergraden i Lund 1823, där han fick högsta betyg i konkurrens med bl a Peter Wieselgren.

Sandberg avlade sin examen inom filosofiska fakulteten – han var en mångsidig man. Under de närmaste åren kvarstannade han i Lund, var olönad extra bibliotekarie och blev docent i fysik – också utan ersättning – efter att ha speciminerat på en ny avhandling om höjdmätningar med barometer.

Hans fortsatta karriär ledde emellertid in honom på prästbanan, som han redan 1820 tänkt beträda. En tjänst som teologie lektor i Kalmar (utnämning 1828) tillträdde han visserligen aldrig, men befattningen som kyrkoherde i Madesjö 1831 accepterade han och den tillträdde 1832. Detta år gifte han sig med prästänkan Mariana Carolina Allguren (det rörde sig *icke* om "konservering", som termen löd när en präst gifte sig till ett pastorat genom att acceptera företrädarens änka; Sandbergs hustru kom från en annan församling).

Den fortsatta karriären gick stadigt framåt och Sandberg blev 1838 kontraktsprost i Södra Møre och

1845 teologie doktor. Från 1840 deltog han i samtliga ståndsriksdagar och räknades till en början som liberal, vilket berodde på en missuppfattning: hans kritik av ministrar och myndigheter härrörde främst från hans stora sparsamhet. Kungahusets hästar, teatrarna, privatbankerna, allt råkade ut för hans gissel.

Sandberg oroade sig bl a för att utlåningar skulle "dra iväg med bankens metalliska kassa, lämnande Tumbas fabriker åt landets egna barn" (dvs sedlarna). Hans spådningar kom dock på skam, åtminstone under hans livstid (numera är som bekant "bankens metalliska kassa" – dvs den i silver – till stor del utsmugglad och nedsmält på grund av våra myndigheters ovilja att ingripa och bristande kunskaper i elementär penninghistoria).

Ståndsriksdagen ville Sandberg visserligen reformera, men inte på det sätt som skedde. Han genomdrev 1865 det klandrade beslutet, som föranledde prästeståndet att uppskjuta reformfrågans avgörande till dess omröstning ägt rum hos adeln. "Varför", sade han, "bränna sina fingrar för att riva kastanjerna ur elden för andra?"

Det är märkligt, att Sandberg uppnådde så hög ålder. 19 år gammal hade han insjuknat i "nervfeber" (dvs tyfus) och medvetlös hade han av en sköterska givits i stället för medicin ett frätande ämne ur en flaska, som han tagit hem för studierna i fysik. Visserligen överlevde han såväl detta som sjukdomen, men han kunde aldrig mer inta fast föda!

Sandberg var en ivrig nykterhetskämpe i likhet med Peter Wieselgren, som bedrivit sina studier och avlagt sin examen samtidigt. Med åren försämrades hans syn och han fick svårt att sköta sin tjänst, som han 1874 överlät åt en vicepastor (pensionsålder för präster infördes först under 1900-talet). Samma år promoverades han i Lund till jubeldoktor. I juni avled hans hustru. Han reste därefter med en son till Köpenhamn, där en skicklig ögonläkare lyckades operera honom, så att han återfick synen på ena ögat. Den 17 juli 1876 avled han i Köpenhamn. Hans utseende vid 78 års ålder framgår av fig 1.

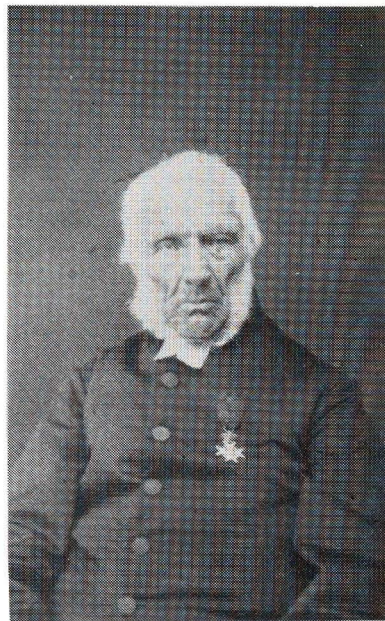

Fig 1. Prosten Anders Sandberg, Madesjö, Småland, vid 78 års ålder, kort före hans död. Fotot taget hos Otto Peterssens atelier i Lund.

Den sparsamme prästmannen efterlämnade ett litet kapital, som avsattes till en fond för teologie studerande i Lund; biblioteket, flera tusen band, skänktes till Kalmar stiftsbibliotek.

Så långt den officiella biografien enligt dels ovan citerade tidningsminnesruna, dels enligt gängse uppslagsböcker. Emellertid efterlämnade Sandberg också en myntsamling, som ärvdes av sonen fil dr Johan A Sandberg (1834–1905), rektor i Oskarshamn och riksdagsman, det senare mycket i faderns anda. Hans hustru i andra äktenskapet Elisabeth (1861–1932) fick samlingen och gav den till sin avlidne makes dotterdotter Ingrid (1907–55), gift med Sven Gunnar Thorsell (1907–76); en deras arvinge äger nu mynten. Dessa förvaras i ett skrin (fig 2) om vilket Nordiska Museet (Maj Nordermann) lämnat följande utlåtande:

"Det rör sig om ett sk fästmöskrin, personlig tillhörighet för en ung flicka, ofta gåva i samband med förlovning. Innehöll personliga ägodelar, schal, mössa med stycke, fina vantar, psalmbok etc. Här finns väl en liten läddika också för ringar och brev.

Formen är alltså given, men dekoren är ovanligt fin och det eleganta

Fig 2. Skrin i vilket prosten Sandbergs mynt och medaljer förvaras. Initialen syftar sannolikt på hans hustru Maria. Foto G Hildebrand, ATA.

Fig 3. Dansk dukat, slagen 1642 i Glückstadt för Kristian IV. Endast ett exemplar var tidigare känt. Funnen 1837 vid potatisgrävning i Madesjö. Foto (liksom 4-5) J Tamsalu, KMK.

spiegelmonogrammet är inte avsedd för någon bonddotter (då skulle det stått MLD eller liknande). Monogrammet antyder borgerlig miljö. Kronan behöver nödvändigtvis inte vara friherrlig (kan inte se den ordentligt på fotot) – utan endast avsedd som dekor. Härvidlag är jag inte säker. Det fordrar en personhistorisk undersökning om prostens mamma eller döttrar var 'födda' något eller blev 'ingifta'. Överhuvudtaget hör inte det graciösa måleriet riktigt samman med det rejält snickrade skrinet. Mer än så kan jag inte säga med ledning av fotografiet."

Som framgått ovan var Thorsell själv av ren bondestam, hans hustru kom från en prästsläkt (modern var född Sjöbeck). Frågan om kronans innebörd lämnas tv otolkad.

I detta förvaras såväl ett antal mynt som anteckningar av prostens egen hand. Det är om inte unikt så i varje fall mycket ovanligt att en liten samling som denna bevarats orörd trots åtminstone ett känt stöldförsök. En historik om "saker från släkten" förtäljer: "Vid en brand hos rektor Johan A Sandberg i Oskarshamn (troligen på 80-90-talet) 'räddades' skrinet av en gumma för att 'det var så tungt'; men rektor J. A. S. som annars var mycket närlynt, upptäckte henne och skrämd gumman att lämna igen det."

Prosten kunde naturligtvis inte tävla med 1800-talets genom arv eller affärer förmögna storsamlare som tex livmedicus Westring, myntmästaren Borg, riksheraldikern friherre Stiernstedt eller skalden greve Snoilsky. Intressant är

samlingen emellertid som vittnesbörd om vad en lantpräst av historiskt intresse lade undan – däribland också ett fyndmynt av danskt ursprung – och ansåg värt att bevara. Inte minst är den höga kvaliteten hos de flesta av mynten anmärknings-

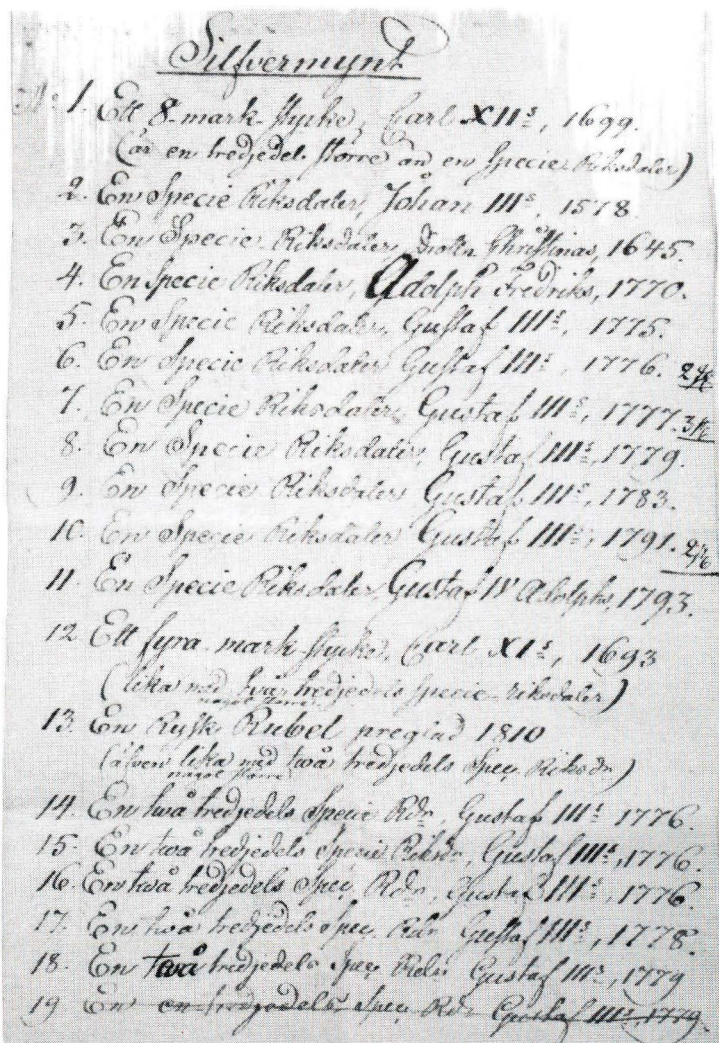

Fig 4. Förteckning (första sidan) över Sandbergs myntsamling, sannolikt uppgjord före 1837.

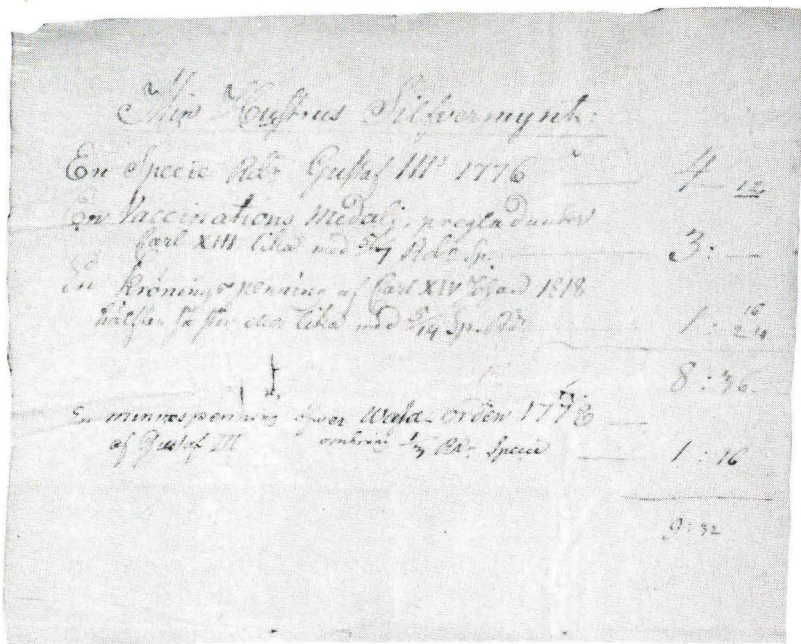

Fig 5. Förteckningen över de mynt och medaljer som tillhörde Sandbergs hustru Maria Allgurén.

värd. Detta gäller dock inte det nämnda fyndmyntet (fig 3), som är skadat av den spade som grävde upp det i Madesjö 1837, men å andra sidan är det utomordentligt sällsynt (i Hedes förträffliga beskrivning över danska och norska mynt upptaget som unikt i Köpenhamns Kongl Mønt- og Medaillesamling).

Den ofullständiga förteckning som Sandberg skrivit med egen hand och kompletterat något senare (fig 4) visar, att ett mynt, en medalj och en kröningskastpenning tillhörde hans hustru (fig 5). De maskinskrivna förteckningar som upp-gjorts dels 1932 (bouppteckning), dels utan årtal men mera detaljerat, visar att han å ena sidan avyttrat några mynt, å den andra skaffat nya och dessutom några sedlar. Åtminstone tio mynt måste ha inlagts efter hans död, nämligen 2 kronor 1878 och nio jubileumstvåkronor 1897.

Den ovannämnda bouppteckningen 1932 upptar fyra guldmynt, däribland den danska dukaten, vilket tyder på att listan skrivits före 1837, då detta påträffades. Sandberg har alltså skaffat de flesta mynten ganska tidigt. I denna lista saknas också de tydligen senare inlagda mynten från Fredrik I: jubileumsriksdalern 1721 i fyra exemplar, riksdalern med dubbelporträtt 1727 i tre exemplar, 1 öre SM 1737 (Stock-

holm) och jubileumsriksdalern 1821 i 2 exemplar. Man kan tänka sig, att åtminstone riksdalarna inväxlats av Sandberg sedan han blivit riksdagsman. Det är känt, att jubileumsriksdalarna länge fanns i lager i riksbanken² och detta kan också ha varit fallet med dubbelporträttet 1727, som ej verkar vara en nypräglad, men detta till trots i en ovanligt hög kvalitet (se fig 6-7). De danska mynt, som Sandberg tar upp i sin förteckning, tex specien 1808, tycks ha avyttrats, med undantag av dukaten 1642. Bouppteckningen 1932 upptar dock vissa utländska

7

Fig 6-7. Den osignerade jubelriksdalern 1721, frånsidan (6). Liksom de flesta av Sandbergs mynt nästan utan spår av nötning men starkt oxiderad. Riksdalern 1727 med I C Hedlingers dubbelporträtt av kungaparet (7). Foto (liksom följande) Hans Markstedt, ATA.

KARLSKRONA MYNTHANDEL

Lennart Bertilsson
Hantverkargatan 11
371 35 KARLSKRONA

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Öppet månd-fred 10-17
tel 0455/81373

mynt till ett värde av 25 kronor tillsammans med "gångbara svenska", men de finns inte kvar. Sandberg ger oss troligen vittnesbörd om vilka mynt som var tillgängliga utanför samlarmarknaden under förra hälften av 1800-talet (möjligen med undantag av dalern 1578 och givetvis den danska dukaten, som var ett jordfynd).

Jubileumsmynten kan Sandberg ha lagt sig till med på grund av deras religiöst-patriotiska anknytning. Mynten från Gustav III - utgivna i

stora upplagor – liksom tidigare speciemynt från Adolf Fredrik och Fredrik I var gällande betalningsmedel fram till kort före Sandbergs död, fem av kopparmynten till samma år¹ dvs 1876. Oskar I:s kröningsmedalj erhöll han givetvis i sin egen skap av medlem i prästeståndet vid kröningsriksdagen.

Till de förut icke nämnda, fåtaliga utländska mynten hör ett par preussiska, en dubbel och en enkel (fig 10) taler, en mycket nött fransk écu från Ludvig XV och en spansk peso från 1798. De tyska mynten kan möjligen ha förvärvats under någon för oss okänd resa som Sandberg företagit, men han kan lika gärna ha växlat till sig dem, liksom de övriga, eftersom stora utländska silvermynt ännu under 1800-talet hade en viss internationell cirkulation.

Det kan vara intressant att veta för 1980-talets samlare, att bouppteckningsvärdet 1932 för mynt, medaljer och sedlar slutade på 627:25 kr, ett belopp som efter vanliga principer högst får tredubblas för att motsvara dåtida samlarvärde.

NOTER

¹ Se en kommande uppsats i Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad av L O Lagerqvist.

² T Lindgren: Jubelriksdalern 1721. NNÅ 1958.

³ Se T Lindgren i MYNTKONTAKT 1980, s 163 ff.

KÄLLOR OCH LITTERATUR: Anteckningar och fotografier hos familjen.

A J Bruzelius: Filosofie doktorer 1823 promoverade i Lund. Biografiska anteckningar. Sthlm 1874.

Anders Sandberg †. *Ny Illustrerad Tidning* 28 okt 1874, s 387–388.

**GYNNA
MYNTKONTAKTS
ANNONSÖRER**

Fig 8. Ett av de två exemplaren av Adolf Fredriks riksdaler 1762 med plantsrispor, i övrigt ocirkulerad.

Fig 9. Karl XIV Johan, riksdaler specie 1842.

Fig 10. Ett av de få utländska mynten – varav två är preussiska – nämligen Friedrich Wilhelm III, Bergbautaler 1838, slagen i Berlin.

Fig 11. Karl XIII:s vaccinationsmedalj i silver (Hildebrand 38), utdelad "att förvaras" sedan 1813. Porträttet utbyttes 1819 och ungefär vid denna tid blev det mera vanligt att utdela medaljen att bäras i vitt band.

”SVÄRDSORDENS TAPPERHETSMEDALJER” I FINLAND

Några notiser

Ernst E. Areen skriver i *De nordiska ländernas officiella belöningsmedaljer*, Sthlm 1938, s. 135, not 100: ”Genom ett den 14 september 1808 utfärdat kungl. brev stadgades, att en med tapperhetsmedalj dekorerad officer skulle återlämna medaljen, då han erhöll Svärdsorden”. Areen kommenterar inte detta stadgande. För min del anser jag att det tyder på att höga vederbörande närmast såg på tapperhetsmedaljen som en grad – eller ett slags grad – av Svärdsorden. Stadgandet upphävdes strax efter statsvälvningen. Samtidigt ersattes Gustav IV Adolfs krönta namnchiffer på tapperhetsmedaljernas åtsidor med en bild av Svärdsordens riddarkors. (Se fig. 1 och fig. 2 härintill.) Areen yttrar i sin uppsats *Medaljhistoriska studier*, NNÄ 1942, s. 57: ”Sannolikt avsåg man med denna förändring att -- på ett sinnebildligt sätt markera medaljernas karaktär av militära heders-tecken”. Men för en sådan markering var det enligt min åsikt inte nödvändigt att avbilda Svärdsordens riddarkors på medaljerna, det fanns ju många andra krigiska emblem att ta till; jag tror att höga vederbörande genom att avbilda Svärdsordens riddarkors ville markera inte tapperhetsmedaljernas karaktär av militära heders-tecken i allmänhet utan just ett sammanhang mellan dem och Svärdsorden. I sin inledningsvis nämnda bok påpekar Areen s. 135, not 99, att Georg Carl von Döbeln i sin *Berättelse om savolaxska brigadens campagne 1789* vid flera tillfällen talar om ”riddarmedaillen: För tapperhet i fält”. Areen ser detta som ett tydligt bevis för tapperhetsmedaljens höga anseende inom armén. Jag tror att vi kan gå litet längre: Döbeln torde ha uppfattat tapperhetsmedaljen såsom på ett intimt sätt hörande till Svärdsorden.

Vid excerpering av *Post- och Inrikes Tidningar* från 1850- och 1860-talen har jag funnit flera notiser som tyder på att uppfattningen i Finland i varje fall under ifrågakvarande två årtionden var den att tapperhetsme-

daljen på något sätt hörde in under Svärdsorden. En excerpering av finska tidningar skulle med all sannolikhet resultera i ett större antal dylika notiser.

Den tidigaste av dessa notiser är följande dödsannons den 22 juli 1851: ”Kapitenen vid f.d. Björneborgs Kongl. Regemente och f.d. Kongl. Svenska Öfverste-Löjtnanten med Svärds-Ordens Medalj i Guld för Tapperhet i fält, Carl Constantin von Schantz, i Åbo stad, den 3 juli”. – Enligt Elgenstiernas Åttartavlor, VI:718b, fick von Schantz GMtf den 14 juli 1808.

Under rubriken *En finsk veteran* läser vi i PT den 13 augusti 1853 en lång minnesartikel om majoren Michael Henrik Swartz, som hade avlidit den 7 juli 1853. Swartz hade deltagit i många strider och blivit svårt sårad i affären vid Ruona bro den 1 september 1808. ”Svärdsordens medalj uti guld var hans enda dekoration”.

Den 29 augusti 1856 återger PT en nekrolog i Åbo Tidningar över översten Christer Ludvig Jägerskiöld, som hade avlidit under en resa till Moskva, där han skulle representera Finlands adel vid Alexander II:s kröning. Jägerskiöld hade också deltagit i flera strider, bland annat drabbningen vid Kauhajoki och ”erhöll vid sistnämnde tillfälle K. Svärdsordens medalj för tapperhet i fält”. – Enligt Elgenstierna, IV:67b, innehade Jägerskiöld GMtf.

Nästa notis är en dödsannons den 20 februari 1857: ”Majoren vid f.d. Nylands Dragon-regemente, Riddaren af Kongl. Svenska Svärds-Orden och bärande Svärds-Ordens medalj, med påskrift för tapperhet i fält”, Fredrik af Forselles, å Moisio Gård i Elimä socken den 3 Februari”. – Enligt Elgenstierna, II:796a, fick Fredrik Johan Ulrik af Forselles GMtf 1809 och blev RSO 1852.

Under rubriken *1808 års män* berättar PT den 11 september 1858 efter Åbo Underrättelser, att löjtnanten vid f.d. Kongl. Åbo läns infanteriregemente August Bremer den 1 i

Ill. 1. Tapperhetsmedaljernas åtsida med Gustav IV Adolfs krönta namnchiffer. Kungl. Myntkabinettet. Foto (lik-som följande): Nils Lagergren, ATA.

Ill. 2. Tapperhetsmedaljernas åtsida med en bild av Svärdsordens riddarkors. Kungl. Myntkabinettet.

samma månad hade firat 50-årsminnet av bataljen vid Kuortane, där han hade blivit svårt sårad. Bremer hade deltagit i åtskilliga strider, bland annat den vid Alavo, ”för hvilken sistnämnde han dekorerades med Kongl. Svenska Svärds-ordens guldmedalj för tapperhet i fält”. Halvtannat år senare, den 2 februari 1861, meddelar PT – likaledes efter Åbo Underrättelser – att ”framl. löjtnanten vid f.d. Kongl. Åbo läns infanteri-regemente och innehafvaren af Svärds-ordens medalj i guld, för tapperhet i fält, August Bremer” hade blivit jordfäst i Angelniemi kapellkyrka.

Den 14 september 1861 omtalar PT efter Åbo Underrättelser, att överstelöjtnanten Berndt Aminoff hade avlidit den 20 augusti 1861. Aminoff hade deltagit i många drabbningar ”samt erhölet efter slaget vid Hörnefors Svärdsordens tapperhetsmedalj i guld”. – Enligt Elgenstierna, I:98b, fick Aminoff GMtf den 19 maj 1810.

Under rubriken *En afliden vete-*

ran återger PT den 15 oktober 1862 ur "finska tidningarne" en längre nekrolog över kaptenen *Johan Anker*, som hade avlidit den 27 augusti 1862. Anker hade deltagit i många fältslag: "för affären vid Alavo belönades han med Svärdsordens medalj i guld med påskrift 'för tapperhet'".

Från S:t Michel kom en notis i PT den 7 juni 1865. Den berättade, att soldaten *Mårten Snabb* hade avlidit. Snabb hade sårats i slaget vid Lappo. "För sin tapperhet blef han belönad med Svärdsordens medalj".

"En af finska arméns veteraner", kaptenen *G.A. Oppman*, hade avlidit, berättar PT den 25 juli 1866. Oppman deltog "i sista finska krigets alla skiften -- samt erhöll 1810 Svärdsordens guldmedalj för tapperhet i fält".

Den 27 mars 1868 citerar PT ur Helsingfors Dagblad följande: "en förtjent krigare från 1808, korporalen vid k. Nylands regemente, bärande Svärdsordens silfvermedalj med påskrift: 'för tapperhet i fält'" *Gustaf Glansberg*, bosatt i Laihela nära Vasa, hade 1864 från några nyländska studenter fått ett litet bidrag till sitt uppehälle. "Den tappra mannen -- glömde aldrig de Nyländska studenternas gåfva, utan lade en af sina vänner på hjertat, att efter hans död tillställa nyländska afdelningen hans tapperhetsmedalj. Den 19 Febr. d.å. skildes han hädan och medaljen har ganska riktigt anländt".

Den sista notisen läser vi under rubriken *Afliden finsk veteran* i PT den 21 januari 1869. Den talar om att f.d. sergeanten vid Björneborgs infanteriregemente *Per Reinhold Adler* hade avlidit i november året förut. Adler hade som extra skeppsgosse varit med i slaget vid Svensksund 1790. Han hade deltagit i fälttåget i Pommern 1807 och följt sitt regemente genom hela 1808 års krig. "Tillsammans hade han stått i elden under sjuutton bataljer, och Svärdsordens tapperhetsmedalj i guld, som han bar på bröstet, vittnade om att han hade stått der med heder".

Torgny Lindgren

Mynt och medaljer i grundstenar [7]

Av TORGNÝ LINDGREN

I MYNTKONTAKT 1980 nr 9-10 publicerade vi ett antal samtida skildringar av tillfällena, då mynt och medaljer blivit nerlagda i grundstenen till officiella byggnader. I detta nummer berättar vi om andra tillfällen, då denna gamla sed har blivit iakttagen.

På våren 1796 påbörjades planeringsarbeten i och för uppförande av en ny kyrka i Laihela (på finska *Laihia*) socken i Österbotten, ungefär två mil öster om Vasa. Arbetena fortskred så att hörnstenarna till den blivande kyrkan kunde läggas den 6 juli 1796. Vid detta för socknens invånare hugneliga tillfälle behagade landshövdingen i Vasa län Carl Fredrik Krabbe hedra dem med sin närvaro. Åtföljd av landssekreteraren Henrik Fleege samt socknens prästerskap och kronobetjäning ävensom flera ståndspersoner från Vasa stad och från socknen begav sig landshövdingen till den plats, som hade utsetts för kyrkobygget. Där iakttog landshövdingen ett "vedertagit bruk vid offentlige byggnaders anläggande til åminnelse i framtiden", i det att han under den första hörnstenen "lade och inmurade silfvermynt bärande hans kongl. maj:ts vår allernådigste konungs och herres bröstbild". I ett tal påminde landshövdingen därefter sockenallmogen om trohet och lydnad mot överheten, hörsamhet och aktning för deras lärare samt enighet och samdräkt inbördes. Akten slöts med "fördubbladt utrop af Lefve Konungen och Fäderneslandet!". (Inrikes Tidningar den 14 september 1796.)

Vi har inte funnit någon uppgift om att Karl XIV Johan har deltagit i någon grundläggningsceremoni i Sverige. Däremot har han åtminstone en gång gjort det i Norge. Under rubriken *Officiel Artikel* återger Posttidningen den 10 oktober 1825 ett meddelande daterat "Christiania, den 2 oct.", som skildrar ett sådant tillfälle:

"Förliden gårdag täcktes h. m. konungen lägga grundstenen till det kongl. slott, som här kommer att uppföras. Hans maj:t beledsagad af samtliga authoriteterne, hofstaten och generalstaben begaf sig i procession från en på Slottsplatsen

uppförd pavillon till det ställe, der grundstenen skulle nedläggas. H. m. drottningen med de förnämste af närvarande fruntimmer bivistade denna ceremoni i en dertill inrättad tribun. Altaret i slottscapellet kommer att uppföras på samma rum, der grundstenen nu af h. m. konungen nedlades. Under densamma lades en dosa, innehållande en samling af alla under kongl. maj:ts regeringstid präglade mynt med dess höga bröstbild. På en silfverplåt, hvilken tjänade till lock på dosan, voro följande inscriptioner graverade, neml. på ena sidan:

Aar efter Christi Byrd 1825
den 1:ste October
har Kong Carl XIV Johan
Konge til Sverige og Norge
nedlagt grundstenen til denne
Kongebolig.

och på den andra sidan:

Q. F. F. Q. S

A. D. MDCCCXXV

Cal. Oct.

CAROLUS XIV JOHANNES

Sveciæ ac Norvegiæ Rex

Fundamenta hujus Regiæ posuit. Sedan hans maj:t öfver ofvanbemäldta minnestecken nedlagt som grundsten en marmorskifva, försedd med dess höga namnchiffer och en kongl. krona, hvarvid slottets architect hade den nåden att biträda, deltog äfven de närvarande högre embetsmän i murningen, hvar efter ett stort marmorblock lades ofvanpå grundstenen".

"Under 1900-talet har fyra kyrkor i Sjuhäradsbygden härjats av eld och brunnit ned. Hudene församlings förra kyrka var en av dem. Det var natten till den 18 december 1927 som branden inträffade och spred sig med sådan fart att man endast kunde rädda några av kyrkans mest värdefulla klenoder.

När den nya kyrkan skulle byggas var församlingens målsättning att få ett tempel som överensstämde med det nedbrunna. De gamla murarna kunde användas och arkitekt K. Nordenskjöld, Stockholm, som ritade kyrkan, försökte i möjligaste mån gå församlingen till mötes beträffande kyrkans utseende. Bygget utlämnades på entreprenad och det blev Gottfrid Johansson, Åsarp, som fick

Vid den högtidliga officiella byggstarten murade planeringsministern in ett skrin innehållande dagstidningar, mynt m.m.

uppdraget.

Den 27 maj 1929 när bygget kommit igång tog man reda på det skrin som murats in i korväggen när den brunna kyrkan byggdes 1856. Framlidne landstingsman Karl Johansson, Knutse var med som 8-åring då skrinet murades in och kunde nu visa var det fanns. Det hittades och innehöll mynt från 1850-talet. Den 29 september år 1929 murade man in i korväggen dels plåtskrinet från 1856, dels en hermetiskt tillsluten kopparcylinder, som innehöll en skrivelse med hälsning till kommande släkten, beskrivning av kyrkbygget, årets almanacka samt mynt och frimärken." (Kyrkorna i Sjuhäradsbygden. Text: Gustaf Markving.)

Avslutningsvis en uppgift om en sådan grundläggningseremoni i det avlägsna Irak. AB Skånska Cementgjuteriet – eller Skanska, som företaget heter i internationellt sammanhang – byggde 1979 ett hotellkomplex i Bagdad. SCG-tidningen 1979 nr 1 berättar: "Den första officiella grundstenen för Skanskas stora hotellkomplex i Bagdad lades i början av februari. Planeringsminister Ad-

nan Hussein förde mursleven under överinseende av bla Skanskas platschef Gunnar Gerdtsson."

Vilka "skatter" gömmer sig inte i en festskrift!

Den framstående tyske numismatikern Walter Hävernicks, som så mycket bidragit till genomförandet av det stora projektet för publicering av våra vikingatida myntfynd, hyllades på sin 60-årsdag 1965 med festskriften "Dona numismatica".

Självklart var de nordiska numismatikerna talrikt företrädna i boken. Här följer deras bidrag:

Georg Galster: König Halfdan 873.

Lars O. Lagerqvist: Olof Skötkonungs "sceat"-Münze.

Ulla S Linder Welin: Ein datierter Doppeldinar und eine Episode aus der Hafsidendgeschichte.

Brita Malmer: Eine einzigartige skandinavische Münze aus dem 9. Jahrhundert.

Otto Mørkholm: Gold aus dem Meer.

Nils Ludvig Rasmusson: Elias Brenner als Mittelalter-Numismatiker.

Willy Schwabacher: Zur Beachtung prägetechnischer Phänomene in der mittelalterlichen Münzfor-

schung.

Kolbjørn Skaare: Heimkehr eines Varägers. Die Münzprägung Harald Hardrådes in Dänemark.

Bengt Thordeman: Ein Siegel und ein Palast (Theoderiks palats i Verona).

Vilken fin samling bidrag! För den för Brenners verk särskilt intresserade är Rasmussons bidrag ett "måste".

Hävernicks betydelse för det ovan nämnda projektet är närmast redovisad i boken "Das historische Museum als Aufgabe. Forschungen und Berichte aus dem Museum für Hamburgische Geschichte 1946-1972" (1972).

Sydamerika och Dalarna – sedlar med gemensam formgivning

Fig 1. El Banco de Jalisco, Mexiko, 500 pesos (1800-talets senare del). Foto (liksom fig 3): Dokumentkopia.

Vid en genomgång i Kopparbergs enskilda banks arkiv i Falun påträffades helt nyligen två utländska sedlar från två mexikanska banker, Banco de Jalisco och Banco de Londres, Mexico y Sud America (fig 1 och 3). Båda sedlarna är tryckta hos den svenske sedeltillverkaren AB Jacob Bagges starkaste konkurrent, det för många svenska banker arbetande engelska företaget Bradbury, Wilkinson & Co.

Vid en jämförelse med dessa förstnämnda sedlar och de av Bagge ritade, vilka sedan användes för Kopparbergsbanken (fig 2 a–b), framträder påtagliga likheter i formgivningen. Eftersom sedlarna till yttermera visso finnes i bankens arkiv, torde saken vara helt klar; Bagge har använt dem som, låt oss vänligen säga, inspirationskälla, då det gällt formgivningen – att hämta förlagorna från sin främsta konkurrent kan kallas framsynt. Fallet torde vara utomordentligt ovanligt.

Ernst Nathorst-Böös

Fig 2 a-b. Kopparbergs Enskilda Bank, 10 kronor 1894. Framsida (a) erinrande om fig 1, vänstra delen, baksida (b) efter fig 3. Foto N Lagergren, ATA.

Fig 3. El Banco de Londres, Mexico y Sud America, Mexco, 500 pesos (1800-talets senare del). Avbildad på omslaget.

Schwedengedenkjahr – utställning och medalj i Tyskland

Minnet av det i vår historia så skickelsediga året 1632 har även uppmärksammat i Tyskland. Statsarkivet i Nürnberg anordnade en utställning som pågick från 22 juni t o m 31 juli 1982 och därefter flyttade till Stadtparkasse i Fürth (t o m 11 september) och vidare till rådhuset i Zirndorf (t o m 25 september). Utställningen hette *Gustav Adolf, Wallenstein und der dreissigjährige Krieg in Franken*. Katalogen, som även omfattar mynt och medaljer, är rikt illustrerad och kostar 18 DM (kan erhållas från Verlag Degener & Co., Postfach 1340, D-8530 NEUSTADT an der Aisch, Tyska Förbundsrepubliken). Dessutom har man utgivit en reproduktion över Wallensteins läger vid Zirndorf och slaget vid Alte Veste.

Här skall framför allt den vackra medalj nämnas, som för första gången framställer de två motståndarna på samma prägling – på ena sidan Gustav II Adolf, på den andra Albrekt von Wallenstein, hertig av Friedland. Den har modellerats av den berömde finske medaljkonstnären professor Kauko Räsänen – initiativet kommer från den kände tyske medaljvännen J. Hackl i Fürth. Med sin framställning har Räsänen på åtsidan (med Gustav II Adolf) också velat erinra om de fruktans-

värda lidanden detta krig orsakat.

Åtsida: GUSTAV II ADOLF längs kanten till vänster. 1594/1632 till höger. Kungens halsbild med övre delen av kragen synlig, vänster sida. I övre delen av kungabilden har inarbetats ruinen av Alte Veste, ett träd med hängda, rykande ruiner m m, manskap och tält. På kragen avbildas ett slagfält överstrött med stupade soldater och hästkadaver. Den nedgående solen i ögonhöjd framför kungens ansikte symboliserar att hans liv går mot sitt slut.

Frånsida: WALLENSTEIN upp till längs kanten till höger, därunder 1583/1634/BELAGERUNG/DER/ALTEN/VESTE/1632-/1982. Wallenstein sedd en face, till vänster längs kanten med mindre bokstäver KAUKO RÄSÄNEN 1982.

Rand: Upplagenummer, metallstämplarna etc.

Som läsaren märker vill medaljen främst erinra om striderna kring Nürnberg, belägringen av Alte Veste m m under sommaren och den tidiga hösten 1632, vilket föregick det stora slaget vid Lützen, där Gustav Adolf stupade och efter vilket Wallenstein drog sig tillbaka för att 1634 mördas på kejsarens order.

Medaljen finns i två storlekar: dels i brons om 70 mm och ca 400 g vikt, dels i finsilver (ca 76 g) och

guld (986/1000, ca 95 g), bägge om 40 mm. De numererade upplagorna är maximerade till 700 för brons, 800 för silver och 30 för dukatguld. De kan beställas hos utgivaren: Medailien-Kunst, Postfach 259, D-8510 Fürth 2, Tyska Förbundsrepubliken (dessutom säljs de hos västtyska banker och sparbanker). Pris resp. 95, 195 och 4 300 DM inklusive etui.

Svenska Numismatiska Föreningen kan ta upp en beställning om tillräckligt många anmäler sig. Ring eller skriv till kansliet (se s. 231 för telefon och adress)!

LLt

Ännu en medalj över Gustav II Adolf

I Tyskland har man utgivit en efterpräglning av Sebastian Dattlers ståtliga medalj med åretal 1631 (men sannolikt tillkommen 1632) som visar konungen en face inom en utsirad ram på åtsidan, en krigare i antik rustning – med Gustav II Adolfs drag – på frånsidan (Hildebrand 57, Wiecek 74). Originalen mäter 56,5 mm, denna efterpräglning 45. Man kan möjligen fråga sig, varför man inte i stället valde den föga skiljaktiga medalj som bär det aktuella årtä-

let 1632 (Hildebrand 58, Wiecek 79), när man nu inte ville kosta på en levande medaljgravör.

Vissa uppgifter om Dattier i den broschyr som gör reklam för medaljen (samt berättar främst om Gustav Adolfs besök i Nürnberg och därpå följande strider med Wallenstein vid Fürth och Alte Veste, som till sist ledde fram till Lützen), är felaktiga. Han dog sålunda 1657 i Hamburg, inte 1654 i Dresden (som han troligen inte besökt sedan 1632 och där flertalet av hans medaljer inte tillkom, som Hildebrand uppges). Den som vill veta mera om denne flitige konstnär får gå till ovanciterade arbete av A. Wiecek (Sebastian Dadtler, medalier gdański XVII wieku, Gdańsk 1962, med sammanfattning på franska).

Medaljen väger 33 g och slås i rent finsilver och i en upplaga (numrerad) om 500 ex; på randen även årtalet 1982. Den kan beställas från: Der Punkt Verlag, Postfach 120246, D-8500 Nürnberg, Tyska Förbundsrepubliken.

LLt

Estnisk Gustav Adolf-medalj

I samband med Tartu (Dorpat) universitetets 350-årsjubileum har estniska tidningsförlaget "Välis Esti" firat händelsen med en medalj med Gustav II Adolfs porträtt.

Medaljen har utformats av skulptrisen Maire Männik i Paris och tillverkats av Sporrongs. Åtsidan visar kungens anletsdrag i något magrare utformning än vi är vana vid. Texten: GUSTAVUS II ADOLPHUS REX SUECIORUM 1594-1632. På fransidan universitetets huvudbyggnad med texten UNIVERSITAS TARTUENSIS 1632-1982.

Medaljen är 33 mm i diameter och utges i 100 ex i 18-karats guld, 1 000 ex i silver och 5 000 ex i brons.

Universitetets brokiga historia i ett ofta krigshärjat land påbjuder en kort översikt. Det tillkom helt på den lärde Johan Skyttes initiativ sedan denne blivit generalguvernör i Livland. Kungen undertecknade stiftelseurkunden i fältlägret i Nürnberg den 30 juli 1632 och redan den 15 oktober invigdes Sveriges andra universitet efter Uppsala. 1656 erövrade ryska trupper staden och verksamheten avbröts, men upptogs sporadiskt när Sverige åter fick kontroll över landet. Karl XI hade

Tartu-universitetet 350 år. Foto: författaren.

1695 beslutat universitetets överflyttning till Pärnu (Pernau) på västkusten, vilket skedde 1699. Då återöppnade den berömde fästningsbyggaren Erik Dahlberg, generalguvernören över Livland, universitetet som dess kansler. Över händelsen finns en medalj i Kungl Myntkabinettets samlingar, Hildebrand 127, Karl XI; randskriften talar om grundläggaren Gustav Adolf, gravör var Chr. Wermuth, en av senbarockens flitigaste medaljkonstnärer (Gotha). Efter tsar Peters erövring av landet upphörde all verksamhet för långa tider. Först 1802 öppnades "Universitas Dorpatensis", nu åter i Tartu. Den ganska reformvänlige Alexander I lät uppföra åtskilliga nyklassicistiska byggnader för olika ändamål som fyllde sina uppgifter fram till 1941, då de flesta sönder-

bombades; kvar är bl a huvudbyggnaden. Undervisningen var helt tyskspråkig fram till russificeringen på 1880-talet. När Estland blev fritt återinvigdes universitetet 1919 som Universitas Tartuensis och upplevde en blomstringstid till 1940, då Sovjettrupper invaderade landet. Numera bedrivs undervisningen i känd sovjetisk anda på båda språken och fyller trots sina ideologiska begränsningar en viktig kulturell uppgift.

I Estland är 350-årsfirandet något tillkrånglat och ses av sovjetmyndigheterna med omilda ögon. Sovjetunionen erkänner nämligen inte Gustav Adolf som universitetets grundare. Deras tideräkning börjar först 1802 med Alexanders universitet!

Jüri Tamsalu

Gustav VI Adolf 1882-1982

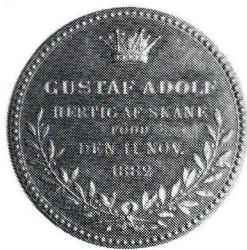
Den 11 november hade 100 år förlutit sedan kronprins Gustavs och kronprinsessan Viktorias förstfödde såg dagens ljus på Stockholms slott och den regerande kungen, Oskar II, kunde glädja sig åt sitt första barnbarn. Han utnämndes genast till hertig av Skåne och den 25 i samma månad döptes han av ärkebiskopen Anton Niklas Sundberg till Oskar Fredrik Wilhelm Olaf Gustav Adolf. Han var tronföljare alltifrån sin födelse, men blev först den 8 december 1907 kronprins vid Gustav V:s tronbestigning och kung så sent som den 29 oktober 1950, ett par veckor innan han fyllde 68 år.

Oskar och Sofia, som nyligen firat silverbröllop (ihågkommet med en ymnig medaljutgivning), glädde sig

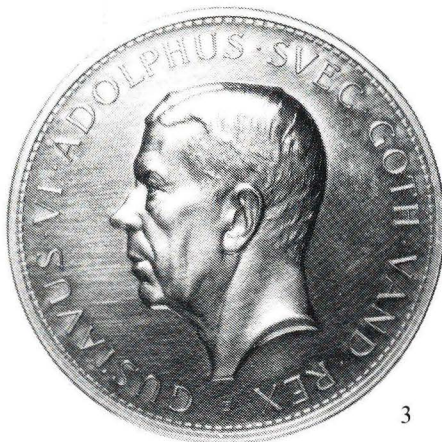
naturligtvis med föräldrarna åt att dynastins fortbestånd var säkrat, och med dem jublande landets rojalister. En hovman, kammарherren, museimannen och numismatikern Magnus Lagerberg, initiativtagare till Svenska Numismatiska Föreningen (1873), var också en stor vän av medaljkonsten och beslöt sig för att själv bekosta en minnesprägling över tilldragelsen. Uppdraget gick till hans vän, medaljgravören Adolf Lindberg i Stockholm, som redan fått åtskilliga beställningar av Lagerberg, bl a för nämnda föreningsräkning (se SNF, Smärre skrifter nr 2). Märkligt nog anknöt Lagerberg till en mycket gammal tradition, närmast från den absoluta franska monarkin på 1600-talet, när han på åtsi-

1

2

3

Fig. 1. Gustav Adolfs födelse 1882. Av Adolf Lindberg. Kungl Myntkabinettet. Fig. 2. Gustav (V) och Viktoria. Bröllopet 1881. Av Adolf Lindberg. Av konstnären även kombinerad med fränsidan fig. 1. Privat ägo. Fig. 3. Gustav VI Adolf 1950/51. Av Léo Holmgren. Kungl Myntkabinettet. Foto: J. Tamsalu.

dan lät avbilda – inte prinsens föräldrar, utan den regerande kungen, hans farfar (fig 1). Lindberg måste ha funnit detta en smula märkligt, eftersom han för egen räkning slog ännu en medalj med Gustav och Viktoria på åtsidan (fig 2); han beagnade därvid samma stamp som han graverat föregående år till en medalj över kronprinsparets bröllop, också den utgiven av Lagerberg. Den förstnämnda medaljen finns publicerad (men ej avbildad) hos B. E. Hyckert: *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar ... efter 1874 ...*, Stockholm 1892 (Numismatiska Meddelanden XIII) på s 121 som nr 58; däremot saknar man där Lindbergs egen "stampkombination" med föräldrparet på åtsidan (den är för ö icke representerad i Kungl Myntkabinettet och finns måhända endast i privat ägo). Bägge medaljerna saknas i den lilla skriften *Kungliga barn på medaljer* av Lars O Lagerqvist (1977) –

det är lätt att förbise Hyckerts tillägg till Hildebrandt!

Gustav Adolf blev redan 1922 medlem av Svenska Numismatiska Föreningen och efter sin faders död dess Höge Beskyddare. Sina samlingar av antika mynt och renässansmedaljer hade han testamenterat till Kungl Myntkabinettet, där de befinner sig; de förra har publicerats av Ulla Westermark i det första svenska häftet av *Sylloge Nummorum Graecorum*.

Gustav VI Adolf avled den 15 september 1973 i Helsingborg. Den utförligaste minnesteckningen över honom som mynt- och medaljsamlare, som också apostroferar hans generösa stöd till såväl Kungl Myntkabinettet och dess vänförening som SNF, återfinns i *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1973/9, s 245–250.

Mynt och medaljer från hans nästan 23-åriga regering har behandlats i fackpressen vid talrika tillfällen;

MYNTKONTAKT/SNT har valt att illustrera dessa minnesord med anledning av att hundra år förflutit sedan Gustav VI Adolf föddes med endast en prägling från hans tid som konung, nämligen Léo Holmgrens porträtt för de statliga belöningsmedaljerna, utfört 1950/51 (fig 3).

LLI

HÅKAN WESTERLUND

Mynthandel

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER**

*Spec. sedlar
Betalar bra för sedlar
före 1930*

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08/11 08 07

Ett besök i svenska myntkabinettet 1798

Holländaren Johan Meerman besökte Sverige 1798. Han redovisade så småningom sina erfarenheter i en resebeskrivning: *Eenige Berichten omtrent het Norden en Noordosten van Europa*, Haag 1804–06. I denna finns några notiser, som har numismatiskt intresse. Han besökte på försommaren nämligen de två myntkabinetterna i huvudstaden, varav Kungl Myntkabinettet denna tid förvarades på Stockholms slott, och berättar följande:

”Det är ett av Europas fullständiga myntkabinetter och består av 40 000 exemplar. Det hade emellertid genom förbiseende av en person som hade det under sin uppsikt kommit i så stor oordning att man måste försegla de flesta skåpen, blott ett par var öppna men också dessa har jag blott helt flyktigt och ytligt betraktat, ty det är ingen småsak att i Norden vilja uppehålla sig i icke uppvärmda rum några timmar.

Mynt- och medaljkabinettet i banken [dvs i Rikets Ständers Bank, då vid Järntorget] har man köpt av den rålambska familjen. Det hänför sig endast till Sverige och är mycket fullständigt. Jag gick igenom en hel mängd av svenska konungar och såg därefter i olika lådor medaljer över inhemska familjer, lärda, fruar osv. Allt var ordnat i klasser med största noggrannhet.”

Han besökte också kungl medaljören Carl Gustaf Fehrman:

”Under Gustav III:s regering var två medaljörer i Stockholm oavbrutet sysselsatta att gravera minnespenningar över alla märkvärdiga händelser, dock fattas det dem nästan helt arbete efter hans död. Hos herr Fehrman såg jag dels tecknat, dels i bly, silver och liknande, avgjutningar av alla de stycken som förfärdigats genom honom och hans far. Såväl han som hans kollega hade graverat flera stämplor som aldrig hade kommit till användning; den förre ägde också en komplett samling av Hedlingers medaljer och olika utländska mynt samt 100 antika lampor som han en gång i Sverige köpt för ringa pris. Myntets gavel är försett med fyra kannellerade doriska pelare utan piedestaler men utsmyckad med en taklist och gör inte någon fördelaktig effekt.”

Omdömet om myntsamlingens

förvaring är inte överraskande. Den 10 juni 1803 besökte ju nyutnämnde riksantikvarien och garde des médailles Johan Hallenberg myntsamlingarna och lämnade bl a det omdömet att Myntkabinettet befanns vara ”i ett så förvirrat och skingrat tillstånd att icke någon befattning därmed ansågs vara för det närvarande möjligt”.

Kungl Myntkabinettet fanns 1798 i slottet. Enligt Bengt Thordemans *Lokalfrågor* (ingår i *Ad Patriam Illustrandam*, festskrift till Sigurd Curman, Uppsala 1940, s 98) befann sig samlingen ”i ett fuktigt rum i nordöstra slottsflygelns jordvåning längst i öster åt Logården till... Vi står här inför samlingarnas värsta förnedringsperiod”. Vad Thorde- man syftar på är deras tillstånd efter den oduglige riksantikvarien Frans Tihleman. Denne dog strax efter eldsvådan i Kungshuset på Riddarholmen den 15 november 1802 (där de övriga samlingarna men ej Kungl Myntkabinettets fanns och med nöd kunde räddas). Då Meerman talar om att skåpen var förseglade, hängde detta antagligen ihop med det förhållandet att Tihleman då ej besökt Myntkabinettet sedan hans företrädare Gudmund Adlerbeth avgått 1793. Det var nämligen vid den tiden brukligt att vid en vårdares frånträde eller bortgång försegla skåpen att åter öppnas vid den nytillträdes inspektion. Så hade säkerligen skett, då Adlerbeth avgick. Sedermera synes av Hallenbergs beskrivning att döma skåpen ha öppnats. Hallenbergs besök var hans första efter företrädarens död. De för förhållandena den gången intresserade hänvisas till J Hallenberg: *Berättelse om svenska Kongliga Mynt-Cabinetet*, Stockholm 1804.

Den åsyftade kollegan till Fehrman nämner han ej, möjligen kan det vara G Ljungberger, som ju deltagit i Gustav III:s medaljhistorias uppbyggnad men vid denna tidpunkt var avliden sedan ett decennium. Vad gäller lampsamlingen är den idag inte bekant.

Slutligen kan man konstatera, att Myntets, sedermera Kanslihusets frontespis ej föll honom i smaken. Omdömet får stå för vår resenär; den som noterat detta delar ej hans uppfattning.

E Nathorst-Böös

Myntsamlare

Ricks myntbox rymmer alla svenska mynt från 1874 till idag + reservplatser, totalt över 1000 mynt. Alla årtalen och de vanligaste varianterna har förtryckt text. Mynten ligger väl skyddade på grön filt i 24 olika kassetter där hålen är avpassade efter de olika myntens storlek. När boxen är stängd skyddas mynten på båda sidor av filt. Ricks Myntbox som lätt går in i bankfacket (26 x 20 x 7 cm) innehåller inga plastdetaljer som kan missfärga mynten. Ricks Myntbox är en stabil samlarväska tillverkad i svart konstläder och försedd med lås.

Pris endast 298:— kr + porto
Firma Ricks Myntboxar
240 32 Flyinge. Tel 046/526 82
PS! Ricks Myntbox är en utmärkt present.

Nyutkommen!

PRISGUIDE ÖVER

SVERIGES MYNT 1818 FRÅN 1818 1983

FRÅN

VÄRDERINGS PRISER

B. Ahlström
Y. Almer
J.-E. Selin

Numismatiska Bokförlaget AB
Box 7662, 103 94 Stockholm · Tel. 08-14 02 20

FRÅGE-SPALTEN

Borgerskapets hyllning till Gustav III för stadfästandet av dess privilegier vid riksdagen 1789. Av C. Enhörning. Silver. Kungl. Myntkabinettet. Foto Nils Lagergren. KMK.

Fråga:

Äger en medalj med en diameter av 5,6 cm och en tjocklek av ca 3 mm.

På framsidan är det en bild av Gustav III med inskription GUSTAVUS III D G REX SVECIAE. Under bilden står C ENHÖRNING.

På baksidan står: STATORI IURIUM SUORUM REGNI CIVIS URBICI MDCCLXXXIX.

Runt texten en lagerkrans.

Vad är detta för en medalj? Ugefärligt värde? Kvalitet ca I+.

Malcolm Närlundh
Kristianstad

Svar:

Vid riksdagen 1789 antogs den sk förenings- och säkerhetsakten, påtvingad adelsståndet av kungen men accepterad av de tre övriga stånden, eftersom de senares privilegier ökades på det förras bekostnad. Gustav III blev därigenom närmast enväldig. Alla stånden fick dock den 23 februari en försäkran på sina privilegier (eller vad som återstod av dem) och detta bekräftades som grundlag i den nämnda akten den 3 april. Borgerståndet beslöt nu slå en medalj som hyllning åt Gustav III och uppdraget gick till medaljgravören Carl Enhörning (1745–1821). Denne drev egen rörelse men fick många uppdrag som den fast anställde medaljgravören vid Kungl. Myntet (vid denna tid Carl Gustaf Fehrman) inte

hann med. Enhörning är skildrad bla i Svenskt Konståndslexikon del II, Malmö 1953, s 142 (av N.L. Rasmusson). Medaljen var färdig hösten 1790 och ett exemplar lämnades den 20 december till Gustav III av en deputation från Stockholms magistrat (skildrat i samtida tidningar).

Frånsidans inskrift betyder i översättning: "Rikets borgerskap år 1789 åt honom, som stadfäst dess privilegier". Medaljen finns beskriven (dock utan bild och översättning av inskrifter) hos B.E. Hildebrand, Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar... II, Stockholm 1875, s. 192 nr 74. Härav framgår vidare, att frånsidans krans består av eklöv, inte lager. Mera utförligt skrev T. Lindgren om medaljen i denna tidning 1981, nr 6 s 115–116, till vilken hänvisas för vidare studier.

MYNTKONTAKT/SNT kan tyvärr inte – lika litet som Svenska Numismatiska Föreningen – åta sig värderingar. Det bör dock påpekas, att medaljen är ganska sällsynt om man får döma av antalet försäljningar antecknade i ett register i Kungl. Myntkabinettet: mellan ca 1880 och 1938 endast tre. Som Du inte anger i vilken metall Ditt exemplar är präglad (silver, brons eller tenn – guld är det väl inte?) är det dessutom knappast någon mening att komma med gissningar om värdet.

LLt

Herr Redaktör!

Betr. "Fördelningen på olika valörer av Sveriges Riksbanks utelöpande sedlar." Myntkontakt 1982, nr 4–5, sid 115–7.

Det framgår tämligen klart av tabell och text att artikeln tyvärr *icke* redogör för de olika sedelvalörernas med respektive åsatta årtal uppnådda upplaga.

Tabellen har därför lika litet intresse för sedelsamlarna som en uppställning av den cirkulerande myntmängden fördelad på valörer skulle ha för myntsamlarna.

Vad vi sedelsamlare efterlyst och fortfarande saknar är en *upplageta-bell* över sedelvalörerna av samma karaktär som den Myntverket årligen publicerar såsom en service till myntsamlarna.

När kan vi få en sådan sedel-ta-bell? Vad säger Riksbanken?

Att begära få köpa årsset av sedlar med samma låga serienummer, inkluderande stjärnsedlarna vore väl att be om för mycket!?

Med vänlig hälsning
Lennart Wallén
Stockholm

Svar:

Denna uppställning hade icke till uppgift att redogöra för årsupplaga efter årtal. Var sak skall, som Thorild säger, dömas efter sin art. Den vill visa – och har förhoppningsvis också gjort det – hur utgivningen

förskjutits mellan de olika valörerna sedan 1938.

En uppställning över sedelupplagorna *efter årtal* är en annan sak, som inte är omöjlig att åstadkomma men inte på grundval av hittills tryckt material. Denna forskningsuppgift hoppas MYNTKONTAKT/SNT att någon vill åta sig. Siffrorna hemlighålles inte av riksbanken.

Den sista frågan kan vi inte gå in på. Till skillnad från Myntverket har Riksbanken inte ansett att samlarservice ingår i deras uppgifter.

Redaktionen

Auktionsreferat

Ja, så har Ahlströms 26:e auktion klarats av. Denna bestod av 2024 nummer; av dessa var nr 1–376 ur G. Ekströms samling. Här följer ett urval. Priser inklusive 10% påslag.

Nr	Mynt	Kval.	Pris
9*	Örtug Albrekt LLt:1	1/1+	13 750
24	2 mark 1592	1+01	8 360
31	daler 1594 repor	(01/0)	34 100
39	öre 1625 Göteborg	1+01	2 640
40	öre 1626 Norrköping	1/1+	935
50	öre 1627 Nyköping	(1/1+)	25 300
85	taler 1639 Riga	01/0	23 100
90*	2 mark KXG u.å.	1+	3 410
97	dukat 1671	01	57 200
178	öre km 1719	1/1+	935
179	öre km 1719	01	660
183	1/2 dukat 1738	1+01	4 730
224	öre sm 1778	1+	990
265	rdlr bco 1829 prov	(01)	3 850
268*	2 sk.bco 1843 prov	01	2 310
412	Irland Sihtric-penny	1+	6 820
440	Olov penning LLt:11	1+01	14 850
444	Valdemar LLt:IX:3	(01)	3 080
463	örtug 1512 kantskad.	(1)	4 950
471*	daler 1543 hängd	(1+)	2 860
483	4 mark klipp. 1569	01	2 035
495	10 mark guldkl. 1626	1+01	46 200
510	öre klipping 1625	01/0	4 840
512	öre klipping 1626	01	1 760
557	2 taler Erfurt	1+	57 200
584	riksdaler 1654 repa	(1+01)	23 100
867	riksdaler 1820 v.inf.	(1+)	åter
1357A	36 daler km 1757	1+	22 000
1464	nådemedalj GIIA	(01)	39 600
1973	Alex. III distater	(1+)	23 100

Till de noterade försäljningarna av den första svenska örtugen kan tilläggas Bruuns auktion 1925 nr 4898. Göteborgsöret 1625 gick förvånans-

värt högt, medan det rara Norrköpingsöret blev relativt billigt.

Priset på Nyköpingsöret torde vara det högsta som, bortsett från

Fig. 1. Första svenska örtugen ca 1370. Foto (liksom 2–4): B. Ahlström Mynthandel.

Fig 2. 2 mark u.å., porträttvariant ej tidigare i KMK.

plåtmynt, betalats för ett svenskt kopparmynt. Kristinalatern från Riga var verkligen ett utsökt exemplar med en underbar lyster.

Nr 90 och 97 hamnade hos KMK, liksom nr 557 plus några smärre objekt. Nr 178 var visserligen präglad med en "möjligen Hedlingergraverad stamp", men skillnaden i pris mot nästa nr kan tyckas vara lite väl stor då den var så pass mycket bättre.

Personligen är jag rätt förtjust i provmynten av vilka det förekom ett stort urval på denna auktion, t ex Karl XIV Johan i högre reliefporträtt på åtsidan och reguljär 2 sk bco på fransidan som nr 268. De övriga provmynten på auktionen kostade mellan 495 och 2 750 kronor.

Ett intressant mynt av de utländska var det från Dublin under Sigtrygg Silkskäggs, den siste vikingen på Brittiska öarna som satte sitt namn på mynten.

Priset på nr 444, kronbrakteaten med kantförluster, kan tyckas vara något högt om man jämför med priset i "Svenska mynt under vikingatid och medeltid...", men den gruppen (IX) är den mest oriktigt prissatta i boken; de senaste 20 åren har ej mer än 7 exemplar sålts av samtliga varianter (därav köptes en till Antellska samlingarna).

Vad gäller örtugen 1512 anser jag

att det finns en tredje typ; denna har en krona över S som är dubbelt så bred som på LLt:5 (fig 5, ur S. Svensson samling, Hirsch auktion 1966, köpare Antellska samlingarna i Helsingfors). Den är lika rar som den här sålda.

Jag och flera med mig anser att det gått lite troll i prissättningen på hängda mynt, som till exempel svartsjödalern med en gammal ögla kvar, den är ju egentligen intressantare än en utan ögla men kostade mindre än en i sämre kvalitet.

Att priserna på auktion varierar mycket numera kan man även se på de två kopparklippingarna; visst var den första av dessa bättre men inte så mycket som prisskillnaden.

Till relativt lågt pris gick även riksdalern från Karl X Gustav, trots sin gamla intressanta proveniens.

De tio S:t Barthelemymynten som var med på auktionen, liksom nio av dem på förra auktionen, härstammar från den myntjakt som Frank Olrog skrev om i MYNTKONTAKT nr 3, 1980. Alla tio inropades av samma köpare till priser från 770 till 11 000 kronor. Då samtliga dessa kontramarkerats 1834 borde de ha placerats under Karl XIV Johan på samma sätt som man gjort med nr 867, riksdalern 1820 med Karl XIII:s bild.

Det utländska materialet verkade inte prismässigt ha påverkats av den svenska devalveringen, utan många mynt gick till relativt låga priser. En bidragande orsak kan dock ha varit att auktionen kanske innehöll litet väl många nummer.

Anders Frösell

Fig 3. Provmynt 1843, 2 skilling banco.

Fig 4. Daler 1543, frånsida.

Fig 5. Örtug 1512 med stor krona. Foto N. Lagergren, ATA. Antellska samlingarna, Helsingfors.

KRING ÖVERLÄMNANDET AV BELÖNINGSMEDALJER [1]

Belöningsmedaljer, som tilldelats nitiska kronobetjänter, skickliga hantverkare, idoga lantbrukare, trogna tjänare och andra kategorier av goda medborgare – från 1813 särskilt vaccinatörer –, skulle under 1700-talets senare och 1800-talets tidigare decennier överlämnas till de belönade med en viss ceremoni. Det var viktigt, att överlämnandet ägde rum *offentligt*, i en större folkmängds åsyn. Den vanliga gången var den, att medaljerna – såväl de statliga som Patriotiska sällskapets

och Pro Patrias – översändes från Stockholm till landshövdingeämbetet i den belönades hemlän. Därifrån gick medaljerna till pastorsämbetet i den församling, där den belönade bodde. Kyrkoherden brukade då efter en söndagsgudstjänst, innan kyrkobesökarna ännu hunnit lämna kyrkan, överlämna medaljen med ett tal: dels förmanade han den belönade att tacka Försynen för att landet hade en nådig regering, som belönade goda medborgare, dels uppmanade han de kringstående att föl-

ja den belönades goda exempel. Sedan skickade kyrkoherden in en notis om överlämnandet till allmänna tidningarna.

För dem, som samlar uppgifter till belysning av det svenska belöningsmedaljväsendets utveckling, är sådana notiser ofta värdefulla kunskapskällor. Vi kan genom dem få inte bara en skildring av högtidligheten kring medaljöverlämnandet utan ibland också en inblick i den sociala miljö, i vilken de med medaljer belönade medborgarkategorierna levde.

Vi återger i det följande några notiser om sådana högtidligheter. (Datum efter varje notis anger den dag, då den finns publicerad i Inrikes Tidningar, resp Post- och Inrikes-Tidningar.)

På anmodan af konungens respecti-
ve befallningshafvande i Blekinge
län blef af undertecknad kyrkoherde
sistl. midsommarsdag efter förrät-
tad gudstjenst uti Ysane sockenkyr-
ka en silfvermedaille med konungens
höga bröstbild och inskrift: *Illis*
quorum meruere labores öfverlem-
nad till f. d. riksdagsmannen Anders
Nilsson i Ysane såsom ett vedermå-
le af kongl. maj:ts nådiga välbehag
ordenförf. att han varit den förste i
orten, som med nitfull verksamhet
omfattat salpeter-handteringen och
sedermera med omsorg vårdat de af
 honom för salpeter-tillverkningen in-
rättade plantlador. Efter hållet tal,
deri fäderneslandets stora fordring-
ar på hvarje rättsinnad mans med-
verkan till det allmännas gagn fram-
ställdes i förening med öfverhetens
landsfaderliga huldhet och upp-
märksamhet på all medborgerlig för-
tjenst, slutades acten med välsignel-
ser öfver konungen och konungahu-
set samt med uppmuntringar till den
församlade menigheten att uti verk-
sam omtanka och idoghet efterfölja
Anders Nilssons berömvärda före-
syn.

Sedan denne man emottagit den
honom i nåder tillagda hedersbelö-
ningen, förklarade han med mycken
rörelse sin underdåniga vördnad
och tacksamhet för konungens höga
nåd med innerlig önskan, att dessa
hans tänkesätt måtte inför kongl.
maj:t blifva framburne jemte hans
försäkran att alltid framhärda i un-
dersåtlig trohet och medborgerlig
dygd.

Till middag samlades sedermera
uti Anders Nilssons vackra och väl
inrättade stenhus åtskilliga af ortens
ståndspersoner med flera, då under
anständig undfågnad och glada skå-
lar en hvar instämde i de underdåni-
ga välönskningar, dem öfverhetens
nåd alltid väcker i fosterländska
hertan. Carlsrona den 27 junii
1816.

O. Hammar

(23.7.1816)

Den silfvermedaille, som kongl.
maj:t på dess sundhets-collegii un-
derdåniga förslag för tredje gången i
nåder beviljat klockaren A. Sommer
i Båstad för befrämjad koppyp-

ning, blef på anmodan af konungens
resp. befallningshafvande i Christi-
anstads län af undertecknad, efter
ett för tillfället afpassadt tal jemte
hjärtliga förböner till Gud för ko-
nungen och hela det konungsliga hu-
set, nedannämnde dag efter slutad
gudstjenst här i kyrkan honom hög-
tidligen öfverlemnad. Båstad den 27
apr. 1817.

Wilh. Fast,
P. L.

(20.8.1817)

Sundsvall, den 5 oct. 1817.

Uppå anmodan af vällofl. lands-
höfdinge-embetet i Hernösand blef
efter slutad högmässa-gudstjenst i
dag den medaille i silfver med in-
skrift: *Illis, quorum meruere labo-
res*, hvilken kongl. maj:t i nåder be-
hagat tillägga cantorn och klockaren
vid denna församling P. Linderberg
för en öfver 20 år ådagalagd utmärkt
skicklighet och flit vid barna-
undervisningen, till honom af un-
dertecknad öfverlemnad under ett
till ämnet lämpligt tal. Till aftonen
hade en stor del af stadens invånare
förenat sig att låta bjuda Linderberg
på rådhuset, hvarest först kongl.
maj:ts och hela det kongl. husets i all
underdånighet, sedan länets styrel-
sers och slutligen Linderbergs med
fleres skålar under canonskott
druckos, hvarefter gafs en anständig
aftonmåltid.

And. P. Hallberg
Pr. & Past. Loci.

(1.4.1818)

T. L.

Numismatiskt nytt

År 1977 instiftades i Väst-Tyskland
ett pris benämnt "Eligius-priset" ef-
ter guldsmedernas skyddshelgon,
att årligen delas ut till författare av
numismatiska arbeten. Eligius var
myntmästare hos frankerkungarna
Chlotar II och Dagobert I, innan han
inträdde i det andliga ståndet.

Priset (ett första, ett andra och ett
tredje samt ett ungdomspris) utdelas
av en särskild jury, som prövar in-
skickade arbeten. Dessa skall enligt
reglerna "aus eigener Kenntnis wis-
senschaftlich und historisch belegt
in deutscher Sprache ausgearbeitet
sein".

Priserna för år 1980 har tilldelats
följande arbeten:

1:a pris Bernd Sprenger: "Die Not-
münzen der Städte und Gemeinden
im Kreis Solingen von 1917 bis
1922".

2:a pris Hans Jürgen: "Georg
Hautsch, ein Stempelschneider und
Mekaniker der Reichsstadt Nürn-
berg".

3:e pris Jürgen Dericke: "Die Brak-
teaten der Grafen von Blankenburg
und Regenstein".

Ungdomspris Rembert Süß: "Der
Einfluss der polnischen Königs-
wahl von Friedrich August von
Sachsen auf das Münzbild seiner säch-
sischen Silbermünzen".

Arbetena publiceras i Numismati-
schens Nachrichten Blatt, som finns
tillgängligt på SNFs kansli.

N U F

AUKTIONER

April 16–17. B Ahlström Mynthandel AB, auktion nr 27.

Utländska auktioner:

Dec 6–9. Kurpfälzische Münzhandlung, Mannheim

Dec 11–13. Steve Ivy, Inc. Dallas (USA)

Dec 13–15. Dr Busso Peus Nachf., Frankfurt

1983

Jan 26–27. Basel, Schweizerischer Bankverein

Feb 1–3. München, Geißener Münzhandlung

Mars 12. Oslo, Oslo Mynthandel

Mars 16–17. London, Spink & Son

Apr 20–22. Zürich, Spink & Son

Apr 27–29. Köln, Münzzentrum

Maj 3–4. Zürich, Bank LEU

Maj 5–6. München, Partin Bank

Maj 10–12. Frankfurt, Busso Peus Nachf.

DANMARK ELLER SVERIGE?

I Stiernstedts polletbeskrivelse¹ side 262 er under "Obestämda Poletter", "Inslagna stämplår", "Koppar" meddelt:

40. 2 / SK. 5 storleken. R. 5.

41. 1 / SK. 4 storleken. R. 5.

Dertil skal fra Strokirk² side 168 tilføjes:

49. 1½ / SK 5 st.

Strokirk meddeler, at poletten solgtes på polettauktionen den 6. Nov. 1885.³

Det må formodes, at poletten er solgt under nummer:

534. 73 diverse polletter, märken etc. de flesta obestämda.

Det må endvidere antages, at størrelsen på poletterne er angivet efter Berchs scala,⁴ og ved simpel måling svarer 4 st. til ca. 22 mm og 5 st. til 25½ mm. Poletterne angives at være yderst sjældne, således mangler de i Kungl. Myntkabinettet i Stockholm, men findes i Sven Svenssons samling, der tilhører Svenska Numismatiske Föreningen og som siden 1935 har været deponeret i Kungl. Myntkabinettet, Stockholm.⁵

Imidlertid fandtes efter beskrivelsen 2 af poletterne på den danske medaillør Krohns auktion,⁶ hvor de i et lot sammen med nogle andre tegn var opført under Frederik VI (1808–1839):

634. Nogle Tegn: 2 SK. 1½ SK

Dette blev for 4 kroner solgt til boghandler H.H.J. Lynges, der foruden selv at være møntsamlere også var kommissionsmodtager.

Ifølge Lynges eksemplar af auktionskataloget, som nu befinder sig i L.E. Bruuns Mønt- og Medaillesamling, Frederiksborg Slot (Inv.nr. 893), købte Lynges de pågældende poletter i kommission for Den kongelige Mynt- og Medaille-Samling, København.

I samlingens bytteprotokol 1093 for regnskabsåret 1883–84 findes erhvervelserne fra Krohns auktion summarisk opført. Det anføres, at der ialt er benyttet 80 Kr. 75 Øre, hvilket beløb er taget fra bytningskassen.⁷

Selv efter energiske eftersøgninger i Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, København er det desværre ikke lykkedes at finde de pågældende poletter.⁸

Til gengæld var den københavnske møntsamlere Henning Paustian Holgersen så heldig, hos en anden københavnsk samler den 7. maj 1969 ved et medlemsmøde i Dansk Numismatisk Forening, at erhverve et eksemplar af 2 SK. Eksemplaret er siden indgået i Sagfører Ole Andersens Samling under nr. 312.⁹

Hans Lundberg i Kungälv har i sin samling et eksemplar af 1 SK.

Jüri Tamsalu ved Kungl. Myntkabinettet, Stockholm har venligst fotograferet poletterne i Sven Svenssons samling og overleveret mig fotografierne til granskning.

2 SK i Sven Svenssons samling og i Sagfører Ole Andersens Samling er ens. Dog ser man tydeligt, at de tre indslag 2, S og K er foretaget med løse bogstav- og talstempler. Samme bogstaver S og K genfinder vi på 1 SK. 1 SK i Sven Svenssons samling og i Hans Lundbergs samling er endvidere ens. På 1½ SK genfinder vi tallene 1 og 2 fra 1 SK og 2 SK.

Blanketterne er tydeligvis klippet ud i hånden med en metalsaks. Som følge af tynde blanketter og måske også det anvendte underlag, kan man på bagsiderne se det indhuggede spejlvendte.

Poletterne virker almueagtige, men bogstaver og tal viser inspiration fra klassicismen. Der er ikke megen tvivl om, at de stammer fra begyndelsen af det 19. århundrede.

Stiernstedt og dermed også Strokirk har vel kun medtaget dem i deres beskrivelser, fordi poletterne er antruffet i Sverige. Med lige så god ret er de i Krohns katalog opført

MYNTSPECIAL

2 kr	1897 rep	åts	(01)	850:-
2 kr	1907		01/0	1150:-
1 kr	1876/75		1?	40:-
1 kr	1879		1?	95:-
1 kr	1887		1?	140:-
1 kr	1888		1?	140:-
1 kr	1933		01a0	165:-
1 kr	1934		01	175:-
1 kr	1936		01a0	75:-
1 kr	1942	ÅUB	1	485:-
50 øre	1877		1?	175:-
50 øre	1920	rund 0	1	200:-
25 øre	1856		01	350:-
25 øre	1876		1?a1	125:-
25 øre	1883		1+	115:-
25 øre	1898		01a0	300:-
25 øre	1914		01/0	190:-
10 øre	1872		1+	850:-
10 øre	1874		1+	250:-
10 øre	1875/74		1?	385:-
10 øre	1884		1	125:-
10 øre	1909		01/0	350:-
5 øre	1937		0	240:-
1 øre	1881		0	530:-

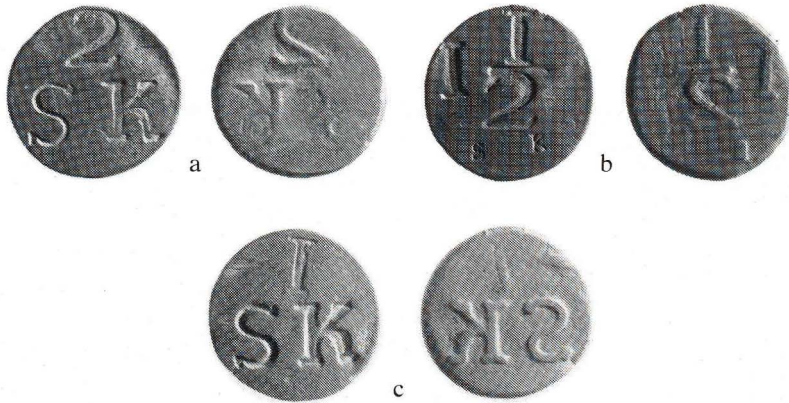
PEO Mynt & Frimärken

Drottningg. 29, Tfn. 08-21 12 10
Box 16245, 103 25 Stockholm

som danske.

En svensk riksdaler deltes i 48 skilling. 1½ skilling svarede således til 1/32 riksdaler. Samtidig havde svenske bankosedlar og riksgælds-sedlar et indbyrdes værdiforhold 1:1½.¹⁰

Den danske rigsdaler deltes i 96 skilling og 1½ skilling svarede til 1/64 rigsdaler. Det dobbelte af 1½ er 3 og treskillinger udmøntedes i årene 1811 (prøvemønt), 1812, 1815 (rigs-banktegn), 1836 og 1842.

Poletterne i Sven Svenssons samling, Kungl. Myntkabinettet, Stockholm: 2 sk (a), 1½ SK (b) og 1 SK (c). Foto J. Tamsalu, KMK.

Poletternes oprindelse får således være uvis. De kan være såvel svenske som danske.

Jørgen Sømod

1. Beskrifning öfver Svenska Kopparmynt och Polletter af Aug. Wilh. Stiernstedt. II. Polletter. Stockholm 1872.
2. W. Th. Strokirk: Fortsättning af tillägget till Friherre Aug. Wilh. Stiernstedts år 1872 utgifna beskrifning öfver Svenska Polletter. Numismatiska Meddelanden XII. Stockholm 1890.
3. Förteckning öfver en samling Svenska Polletter hvilka försäljas å Stockholms Bokauktionskammare Fredagen den 6:te November och följande auktionsdagar från kl. 5 e. m., Göteborg 1885. Lars O. Lagerqvist takkes för att have tillstillet mig en kopia af katalogen.
4. Skalaen findes bl a gengivet i Numismatiska Meddelanden V. Stockholm 1878.
5. Venligst meddelt i brev af 13. januar 1982 fra Lars O. Lagerqvist.
6. Katalog over den Dødsboet efter Prof., Medailleur F.C. Krohn tilhørende Samling af danske, norske og svenske Mønter og Medailler. Kjøbenhavn 1884. Det benyttede eksemplar har tilhørt den kendte møntsamler H.V. Mansfeld-Büllner, som har indføjet priser og købernavne.
7. For oplysningerne om Lynges eksemplar af katalogen og om bytteprotokollen takkes Morten Eske Mortensen.
8. Senest i skrivelse af 18. januar 1982, hvor museumsinspektør Jørgen Steen Jensen høfligst meddeler, at de tilsyneladende ikke findes blandt de ubestemte svenske.
9. Jørgen Sømod: Sagfører Ole Andersens Samling II, Danish Token Club, medlemsblad, Årgang 4, Nummer 2, 1982 s. 220.
10. Bertel Tingström: Svensk numismatisk uppslagsbok, Stockholm 1963, side 23.

RECENSIONER

Erna och Herbert Patzel: Schiffe machen Geschichte. Beiträge zur Kulturentwicklung im vorchristlichen Schweden. Graz 1981. ISBN 3-205-07157-3. 571 s., ill.

Detta grundliga arbete som för tysk publik vill presentera kulturutvecklingen i Sverige fram till vikingatidens slut och kristendomens seger skall inte refereras här – det får arkeologer och historiker göra. På många sätt är det en beundransvärd presentation av det nordiska materialet – baserad på tidigare forskning, arkeologiska resultat, den fornnordiska litteraturen, landskapslagarna och mycket annat. Ett antal intressanta exkurser avslutar boken. Trots allt är det tydligen inte längre möjligt för ens de mest energiska författare att behärska hela den samtida forskningen på ett så stort område. Det märker en numismatiker. De sk Birka-mynten lever nämligen kvar – 15 år sedan de effektivt avlivades och förvisades till Hedeby och Danmark av Brita Malmer (Nordiska mynt före år 1000. Akad. avh. Lund 1966), liksom skett i efterföljande mynthistoriska arbeten av mera populär art. Man tycker, att förf:na kunde ha använt sig av de utmärkta sammanfattningarna av all svensk forskning från tidsperioden som återfinns i de regelbundet utkommande *Swedish Archaeological Bibliography*. Stamtavlorna över de delvis mytiska kungligheter och slutet av arbetet hade nog också bort sammanställas med mera kritik (Sigrid Storråda tex anses väl numera höra till sagornas värld).

LLT

Viking-Age Coinage in the Northern Lands. The Sixth Oxford Symposium on Coinage and Monetary History. Redigerad av M.A.S. Blackburn och D.M. Metcalf. British Archaeological Reports. International Series 122. Oxford 1981. Två volymer 568 s., illustrerad. ISBN 0-86054-1509. Kan beställas direkt från B.A.R., 122 Banbury Road, Oxford OX2 7BP, England för £22 (portofritt).

Under senare år har man kunnat märka ett ökat intresse för vikingati-

den som ytterligare accentuerats genom påkostade utställningar. TV-serier m m. Vad gäller numismatiken har vikingatiden i Nordeuropa varit föremål för ett omfattande intresse under lång tid och kanske mest märkbart sedan 1950-talet då bearbetningen av de mycket rika svenska myntfynden började.

I Oxford samlades i januari 1981 27 deltagare från ett flertal länder till ett symposium om vikingatida myntning i Nordeuropa. De föredrag som då hölls bildar stommen i den mycket mastiga publikationen som fick delas upp på två volymer. Med ett undantag (tyska) är alla artiklarna skrivna på engelska. Tyvärr medger inte utrymmet en närmare redogörelse för var och en av de 19 artiklarna, men generellt återspeglar de forskningsläget för de stora myntgrupperna arabiska, tyska, engelska samt skandinaviska i de nordeuropeiska fynden. Längst har forskningen utan tvekan kommit med de engelska. Orsaken är främst att de är lätta att datera och systematisera, de är välpräglade och lämpliga för stampstudier och tillgången till en extremt detaljerad referens-katalog tack vare B.E. Hildebrands *Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet*, Stockholm 1881. Den har senare kompletterats genom serien *Sylloge of Coins of the British Isles*. Den stora mängden publicerat material gör det lätt att bedriva studier och de flesta artiklarna i Oxford-volymen behandlar också engelska mynt.

Det bör poängteras att många av artiklarna innehåller en mängd fakta och synpunkter som kanske inte är så lättsmälta om man inte har några förkunskaper, men om man vill sätta sig närmare in i en del av de problem som finns är den förträfflig. Man får också en utmärkt genomgång av de många olika sätt som fynden kan bearbetas statistiskt osv. Över huvud taget finns det få böcker som på ett motsvarande sätt bearbetar fynden på det sätt som sker här. Det kan kanske tyckas självklart med tanke på att de skriftliga källorna är mycket få, men tidigare har man i mycket högre grad koncentrerat sig på studier av själva mynten.

I volymen finns dock också mer

Mynthandeln TICALEN

Stureplatsen 3

411 39 Göteborg Tel: 031-20 81 11

Köper Säljer Värderar

Svenska och utländska mynt, polletter och övrig numismatika –
Rejäl behandling garanteras.

Öppet fredagar 16–18
lördagar 09–14

Medlem av Sveriges Mynthandlars
Förening

översiktliga artiklar om de arabiska, tyska och engelska mynten och fynden i Nordeuropa.

I en artikel av T.S. Noonan behandlas och analyseras 800-talsfynden med arabiska mynt från den europeiska delen av Ryssland och sammanlagt 77 fynd sammanställs i ett appendix.

B. Hovén redovisar fördelningen på dynastier för de ca 35000 arabiska mynten han studerat i svenska fynd, samt motsvarande uppgifter för de norska och finska samt en del av de danska fynden.

Tyvårr behandlar bara en artikel de tyska mynten – P. Ilisch, *German Viking-age coinage and the North* – eftersom det finns relativt lite skrivet om det tyska materialet och det finns mycket nytt att hämta ur tex fynden, vilket inte minst Ilisch artikel visar.

Vad gäller de skandinaviska mynten har relativt lite forskning skett under de senaste decennierna och även om en del studier har publicerats så saknas fortfarande moderna dylika och referensverk för de skandinaviska efterpräglingarna och de danska mynten. Desto mer glädjande är det att det här presenteras en ingående studie över en till stor del anonym myntning i Lund på 1040-talet. Genom ett mödosamt stampkopplingsstudium har C.J. Becker kunnat föra samman mynt med olika regentnamn eller med förvirrade inskrifter till en kort period ca 1040–1046. Många tidigare svår-tolkade mynt har härigenom fått sin förklaring. Becker ger även en sammanfattning av myntningen i Lund ca 1020–1050. Eftersom Knut blir kung i Danmark 1018 och det finns några mycket tidiga fynd med Ethelred-imitationer med Knuts namn kan man dock undra om inte myntningen i Danmark började redan 1018.

D.M. Metcalf studerar hur förloppet utvecklar sig när nya typer sätts i cirkulation och hur fort de äldre typerna försvinner ur cirkulation. Man kan dock ställa sig tveksam till en del av de tolkningar han framför.

I en intressant uppsats av B. Malmer behandlas bl a antalet hack på mynten. Mynten hackades för att man skulle kontrollera att de var av gott silver och hon redovisar hackningsfrekvensen för äldre och yngre engelska typer i samma fynd och finner att antalet hack är högre för de äldre mynten. För de tyska myn-

ten gör Malmer ingen motsvarande undersökning eftersom de inte har de engelska myntens enhetliga kronologi. Hon väljer då i stället fem fynd med olika nedläggningstid. För dessa fynd redovisas antalet mynt med mer än 10 hack fördelade på präglingsområdena Niederlothringen, Franken och Sachsen. Det visar sig då att de sachsiska i resp fynd alltid har flest hack följt av Franken och sist Niederlothringen med det minsta antalet. Hon pekar på att dessa resultat bör föranleda mer detaljerade studier som kan ge intressanta resultat beträffande myntcirkulationen och importvägarna. Teorin om importvägarna har hon för övrigt vidareutvecklat i en artikel i Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 1981:2, s. 26–27. Tyvärr tar hon vad gäller skillnaderna för Sachsen, Franken och Niederlothringen inte hänsyn till ålderstrukturen på mynten. Om man gör det blir nämligen skillnaderna naturliga och behöver inte förknippas med importvägar över tex Polen, vars fynd vad gäller de vanligaste typerna är helt annorlunda än för de svenska fynden. De sachsiska mynten i de svenska fynden domineras helt av Otto-Adelheid-Pfennige som till stor del är tidiga, de frankiska domineras av Mainz och Worms som också har en hög andel tidiga eller relativt tidiga mynt. Niederlothringen kunde tyckas domineras av tidiga mynt i ännu högre grad med tanke på att Köln ligger där, men dateringen för den extremt tidiga typen Hävernick (Die Münzen von Köln, Köln 1935) 34, präglad för kung Otto I 936–962 och som förekommer i stort antal i fynden, har ifrågasatts av P. Ilisch (på annat ställe i volymen), som föreslagit att den även kan ha präglats senare. Själv skulle jag vilja uttrycka det så att många mynt som bestämts som Hävernick 34 i själva verket borde ha en annan bestämning. I vilket fall som helst så medför det att många Kölnmynt är yngre än vad de gängse dateringarna antyder. I Niederlothringen finns dessutom en del medelstora myntorter som Deventer, Tiel och Utrecht med hög andel sena mynt. Resultatet av detta blir att mynten från Sachsen genomgående har en äldre åldersprofil i fynden följda av Franken och Niederlothringen. Eftersom äldre mynt har fler hack än yngre blir resultatet helt följdriktigt det som Malmer redovi-

sar.

I volymerna ingår en betydande mängd sammanställningar över till stor del opublicerade fynd: förutom de ovan nämnda av Noonan redovisar M. Blackburn och K. Jonsson för sammanlagt 757 fynd med 51400 engelska mynt från Sverige, Danmark, Norge, Finland, Island, Färöarna och det sk västslaviska området (Tyskland öster om Elbe samt Polen), och B. Kluge redovisar 174 ryska fynd med sammanlagt 5600 engelska mynt.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att de bägge volymerna säkert kommer att bli ett viktigt referensverk och diskussionsunderlag även för framtida publikationer om vikingatida mynt och den kan rekommenderas till alla som är intresserade av vikingatidens myntning och myntfynd.

K. Jonsson

Die Medaillen des finnischen Bildhauers und Medailleurs Professor Kauko Räsänen – Espoo. Zusammengestellt und bearbeitet von Josef Hackl. 30 s. samt 16 pl. Utgiven av Grundig Bank und Medaillen-Kunst, Fürth [1981]. Pris DM 3:50. (Grundig Bank, D-8510 Fürth).

Vid årsskiftet 1981/82 visades i Fürth en utställning över Kauko Räsänens medaljkonst. Ansvariga var Grundig Bank i denna stad med understöd av Deutsch-Finnischen Gesellschaft, Nürnberg. I Sverige är Räsänen numera så välkänd av alla vänner av medaljkonst, att han knappast behöver någon introduktion. För tysk publik presenteras han i ovannämnda katalog av medaljkännaren Josef Hackl. En nyttig förteckning över de utställningar konstnären deltagit i föregår själva katalogen, som utförligt beskriver 100 medaljer (från Olympiaden 1952 till Lech Wałęsa 1981 samt därtill två under förberedelse, bland dessa den på annan plats behandlade över Gustav Adolf och Wallenstein). Många arbeten är avbildade.

LLt

"Medusa" än en gång

Jag har tidigare fäst uppmärksamheten på den nya svenska tidskriften för antiken "Medusa", därför att dess innehåll då och då berör monetära förhållanden i den antika världen.

Tidskriften är redan inne på sin tredje årgång och i dennas nr 2 finns en artikel av Lennart Lind, betitlad "En full denar om dagen – om mytteri i Pannonien år 14 e. Kr. och dess följder". En sann myntsamlare skaffar sig självklart kunskaper om penningens värde i det samhälle och under den period som samlandet berör. I den nämnda artikeln berättas om legionärernas löneförhållanden under kejsarna Augustus och Tiberius, vilket kan vara av intresse, särskilt om man betänker, att legionerna i allmänhet var förlagda längs romarrrikets norra gräns såsom skydd mot slaviska och germanska stammar, med vilka fredliga kommersiella förbindelser ändå uppehölls.

NUF

MALMÖ MYNT- HANDEL AB

Kalendergatan 9
211 35 Malmö
Tel 040/11 65 44

*Köper och säljer
mynt och medaljer
Tillbehör*

Medlem i Sveriges Mynthandlars Förening

Uppgrens MYNTHANDEL

RENSTIERNAS GATA 29 TEL. 08-44 82 81
BOX 11080 • 100 61 STOCKHOLM

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER**

Öppet vard 10–18
Lunch 13–14
Lördagar stängt

Medlem i Sveriges Mynthandlars Förening

FÖRENINGAR

ESKILSTUNA NUMISMATISKA FÖRENING sammanträder i Rinnansskolan den 8/12.

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad på AB Västanfors Industriens matsal, S Linjan, Fagersta. Upplysningar tel 0223/116 71 e kl 17.00 och 0223/172 18 kl 08.30–16.00.

FINSPÅNGS MYNTKLUBB sammanträder sista torsdagen i varje månad på Sparbanken Östergötland, Bergslagsvägen 4, Finspång. Upplysningar tel 0122/103 89 el 161 20.

GÖTEBORGS NUMISMATISKA FÖRENING Lokal: Traktören. Köpmansgatan, Göteborg. Kl 19.00. Mötesdag är 13/12. Våren 1983 är 17/1, 14/2, 14/3, 11/4 och 9/5 fastställda.

KALMAR MYNTKLUBB har möten första helgfria måndagen i varje månad (utom juli och augusti) kl 19.00 i SE-banken, Storgatan 17, Kalmar. Upplysningar tel 0480/135 61, 115 84. Auktioner varje gång.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad på restaurang Storstugan, Stortorget 1, Katrineholm. Upplysningar tel 0150/210 45 el 151 00.

KRISTIANSTADSORTENS NUMISMATISKA FÖRENING har möte med auktion på Hemgården, Norretullsvägen 9, Kristianstad, den 17/12. MYNTKLUBBEN NICOPIA har möten andra måndagen i varje månad på Pensionärsgården, V Trädgårdsgatan 57, Nyköping. Upplysningar tel 0155/134 29, 671 54, 128 41. Fastställd dag: 13/12.

MYNTSAMLARKLUBBEN GOTEN, Visby, har möten kl 19.30. Upplysningar tel 0498/645 24. Fastställda dagar: 29/12 (julfest Solhem), 27/1 (Solhem, årsmöte).

NUMISMATISKA FÖRENINGEN ÖRESUND, Helsingborg har möten första helgfria onsdagen varje månad på Borgen, Karl Krooks gata 17, Helsingborg, dvs 1/12. Upplysningar tel 042/13 33 40.

SAMLARFÖRENINGEN S:T ERIK, MYNTSEKTIONEN har samlarträffar på Karlbergsvägen 32 A, Stockholm kl 19.30. 1983 är det den 14/1. SAMLARKLUBBEN NUMIS, Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad i NV-huset, konferensrummet. Upplysningar tel 0910/186 80.

SANDVIKEN-GÄVLE MYNTKLUBB håller möten första onsdagen i varje månad under höst- och vårsäsongen i Valbo kommunalhus, kl 19.00. SIGTUNA MYNTKLUBB har julutflykt 11/12.

SKARABORGS NUMISMATISKA FÖRENING, SKÖVDE. Tel 0500/802 44 har samlarträff kl. 16 den 12/12.

SKÅNES NUMISMATISKA FÖRENING. Julfest hålles den 11/12, kl 18 i Druidordens festvåning, Västergatan 3, Malmö. Klubblokalen Kungsgatan 38A, Malmö håller öppet varje tisdag kl 19–21 under september–maj.

SÖDRA DALARNAS MYNTKLUBB sammanträder första torsd. efter den 15 i varje månad kl. 18.30 i Rembostugan, Hedemora. Ring gärna Mikael Eriksson, Hedemora, 0225/128 65.

TÄLJE MYNTKLUBB, Södertälje, håller möten torsd, kl. 19 i Wendelas rum, Luna. Upplysningar tel 0755/185 68.

UPPSALA MYNTKLUBB har möten kl 19.30 på Skandia, Drottningg. 1A, 7/12 (julfest). Upplysningar tel. 018/11 50 00 el. 12 80 10.

VETLANDA NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion på IOGT logen Standard, Tomasgatan 34, Vetlanda. Upplysningar tel 0383/158 35 kl 07.00–08.00.

VILLSTADORTENS MYNTKLUBB, Smålandsstenar, sammanträder i sparbankslokalen 13/12 och 1983 den 10/1, 14/2, 14/3, 11/4 och 9/5. Föredrag o dyl följs av auktion. Upplysningar tel. 0345/112 95.

VÄRENDENS NUMISMATISKA FÖRENING, Växjö. Sammanträde följt av auktion på rest. Munken kl 19.20 den 7/12.

ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING har i regel möten sista onsdagen i varje månad utom under sommaren. Lokal: Museets föreläsningssal. Upplysningar: 019/18 86 00 eller 13 50 61.

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan ett par år etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 19 företag i åtta olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Samtliga är medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och har skrivit under uppropet mot myntförälsknings - Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

De nuvarande medlemmarna är:

B. Ahlströms Mynthandel AB
Kungsgatan 28, Box 7662
103 94 Sthlm 7, tel. 08-14 02 20

Yngve Almer Mynthandel
Storgatan 49, Box 2068
700 02 Örebro, tel. 019-13 50 61

Amneklevs Mynthandel
Skolgatan 20, 602 25 Norrköping
tel. 011-10 29 50

Hirsch Mynthandel AB
Malmskillnadsgatan 29
111 57 Sthlm, tel. 08-11 05 56

Karlskrona Mynthandel
Hantverkaregatan 11
371 35 Karlskrona, tel. 0455-813 73

Malmö Mynthandel AB
Kalendegatan 9, 211 35 Malmö
tel. 040-11 65 44

Mattssons Mynthandel
Kungsängsgatan 21B
753 22 Uppsala, tel. 018-13 05 54

Mynt & Medaljer HB
Sveavägen 96, Box 19507
104 32 Stockholm, tel. 08-34 34 23

Myntet i Malmö
Stora Nygatan 17, 211 37 Malmö
tel. 040-12 99 30

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Nybrogatan 36, Box 5132
102 43 Sthlm, tel. 08-62 62 61

Norrhälje Mynthandel AB
Tullportsgatan 13, Box 4
761 00 Norrhälje, tel. 0176-168 26

Myntaffären Numis
Kaserntorget 6, Box 2332
403 15 Göteborg, tel. 031-13 33 45

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 502 31 Borås
tel. 033-11 24 96

Peo Mynt & Frimärken AB
Drottninggatan 29, Box 16 245
103 25 Sthlm, tel. 08-21 12 10

Strandbergs Mynt & Frimärkshandel AB
Arsenalsgatan 8, Box 7377
103 91 Sthlm, tel. 08-20 81 20

Svea Mynt & Frimärkshandel AB
Stureplan 4, Box 5358
102 46 Sthlm, tel. 08-14 46 40

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 Göteborg
tel. 031-20 81 11

R. Uppgrens Mynthandel
Renstiernasgatan 29, Box 11 080
100 61 Sthlm, tel. 08-44 82 81

Håkan Westerlund Mynthandel AB
Vasagatan 42, 111 42 Sthlm
tel. 08-11 08 07

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19507, 104 32 Stockholm, tel. 08-34 34 23

AUKTION 27

den 16 och 17 april 1983

säljes del I av ing. HENRIK PRIPPS samling. Det svenska materialet är mycket omfattande, varför vi nu endast kan ta emot bättre material av *sedlar, medaljer, ordnar, utländska guld- och silvermynt samt antika mynt*

Materialet måste vara oss tillhanda senast under december månad.

B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB

Kungsgatan 28-30
Box 7662, 103 94 STOCKHOLM
Tel. 08-14 02 02, 10 10 10, telex 171 66

